Ročník XXVII. 1881. Sešit VI.

ŠKOLA A ŽIVOT.

ČASOPIS PAEDAGOGICKÝ.

Redaktor:
Josef Melichar.

„ŠKOLA A ŽIVOT" s přílohou „ŠTĚPNICE" vydává se ve lhůtách šestinedělních po sešitech každý o 3 arších.
Předplatného na celý ročník je 4 zl., na půl leta 2 zl., na čtvrt leta 1 zl. — poštou celoročně 4·20 zl. pololetně 2·10 zl., čtvrtletně 1·5 zl.
Na „Štěpnici" lze také zvlášť o sobě předpláceti, a to na celý rok 60 kr., (poštou 80 kr.).
Administraci a expedici je v kniž. arcib. knihtiskárně v semináři v Praze.

Hospodyně, kněžka domácího krbu.

(Volné črty dle různých pramenův a vlastního pozorování píše *Ant. J. Votruba.*)

Úvod.

O důležitosti a cíli domácího hospodářství.

„Ženinou krásou jest domácnosť" praví přísloví slovanské, vyměřujíc stručně i dostatečně obor působení ženského, zároveň i důležitosť a vznešenosť jeho naznačujíc.*) K domácnosti, ku správě totiž i řízení domácího i rodinného života, podle duševní i tělesné povahy své povolána jest hlavně ženská buďto jako manželka buďto toliko jako hospodyně. Jemné i trpělivé ženské náleží nejenom hlídání a opatrování novorozených, nýbrž i prvopočátečné vychování odrůstajících dětí. Onať jest zakladatelkou blaha jejich, tělesné i duševní jejich budoucnosti, mohouc dobrým i přiměřeným vychováním vypěstovati zdravé i statečné plémě rovněž, jakož i zpozdilým počínáním sebe zdravější rod tělesně zmařiti i mravně pokaziti. Žena od přírody tišší, skromnější i čilejší než mužské pohlaví k tomu jest určena, by muže na pouti vezdejší provázejíc, usnadnila jeho zevnitřní působení zpříjemněním jeho živobytí, čehož rozšafným vedením hospodářství dokáže, neboť dům, domácnosť se všemi svými starostmi a radostmi jest prapůvodní slastí každé dívky, každé ženy. Minulosť, přítomnosť i budoucnosť žen vůbec má základ i vrchol v půdě malého světa jejího, který sluje „domácnosť, domácí krb," na nějž tisícerými svazky lásky i bolu po celý život svůj připoutána jest. Kdož medle oboru působení ženského odepříti může veliké i rozsáhlé důležitosti? Zdali nezakládá se na něm štěstí nebo neštěstí celých rodin? Nemá-li dokonalá matka zásluh i o obecné blaho, probuzujíc v dětech svých

*) Frant. Hansgirgové: Hosp. našeho věku. Předmluva. Str. III.

lásku k Bohu, k vlasti i ku vší šlechetnosti? Nepřispívá-li náležitá hospodyně i k obecnému blahobytu, chráníc i množíc rozvážlivou správností svůj majetek? Všeho toho když považí ženy české, zajisté roznítí se slušnou pýchou nad povoláním svým a uloží sobě za účel státi se hodnými matkami i hospodyněmi, proniknuty jsouce tím vědomím, že neméně než mužové získají sobě zásluh o založení skvělé budoucnosti české vlasti naší ve mravném, hmotném i národním ohledu.

Avšak důležitosť působení matky i hospodyně zahrnuje v sobě též nevšední nesnáze, předpokládajíc zvláštního poučení i návod k tomu. Za naší doby, kde poměry života mnohostranny i nesnadny jsou, kde vzdělanosť i osvěta zvláštní dráhy sobě proklestily, není dosti na tom ženě, by jenom kuchařské i hospodyňské práce vykonávati uměla; jí potřebí jest rozsáhlejšího rozhledu v oboru svém, ona musí *důkladnou známosť* míti *všech povinnosti povolání svého.* Jí náleží věděti, jak se chovati má *ku svému manželi*, by se o lásce i vážnosti jeho ujistila; jak nakládati má *s dětmi* podle rozdílných poměrů jejich věku; jak zacházeti má *s čeládkou*, by obapolná spokojenosť zjednána byla. Rozličné případy, které nenadále přihodivše se, rychlé pomoci nutně požadují, přivádějí obzvláště na místech, kde ni lékaře ni lékáren není, hospodyně do nemalé nesnáze, předpokládajíce *známosť rozličných lékův i prostředkův*, ano i vyhledávajíce jakousi *povědomosť chorobních úkazů.* Protož mladé i nezkušené hospodyně, jmenovitě venkovské přicházejí nezřídka do rozpaků, nevědouce samy pomoci a nemajíce často nikoho, s kým by se potázaly.

Jako v jiných stavech a povoláních třeba jest vědomostí a zručností: tak i u vychování *domácích hospodyň.* Hoši po vystoupení z obecné školy volí různá povolání, různé stavy příští, což, jak známo, bývá často pro ně, ba i pro rodiče či pěstouny obtížná volba. Dívka má již přírodou vykázán stav anebo povolání to nejkrásnější. Pro své nejmilejší, pro svou rodinu má pracovati, pro ně starati se; od nichž na vzájem za to opět tisícerým způsobem jest ošetřována; vlídným, milým pohledem anebo slovem, ba i skutkem jest odměňována. Co muži, otcové, bratří, synové jako úředníci, učitelé, řemeslníci atd. vydělávají a zaplatí, mají dívky a ženy o to péči míti, by tito s radostnou myslí povinnosti stavu svého konati mohli a v domě t. j. v rodině své nových sil, stálé radosti a spokojenosti nabývali. Vlohy a schopnosti pro domácnosť jsou již v děvčeti, ale musí se buditi, vésti, zdokonalovati, by pak jako hospodyně prakticky zdárného ovoce přinesly. Či snad naučí se dívka maně, při punčoše, při klavíru, při frančině, při kávě, od tanečního mistra, od služky, jakby stala se řádnou, dokonalou hospodyní? Jak má křehkosti a vady své, jimž každá dcera Evina jest více méně podrobena, překonávati? Jak osvojovati si klidnou, spokojenou, vždy veselou mysl, která jedině blaží dům i rodinu? Jak obohatiti se má vědomostmi, kterých jednou jako matka, vychovatelka, hospodyně potřebovati bude? Vědomosti tyto nabývá učením buď a) *doma* pečlivou mátí, buď b) *ve škole* **domácím hospodářstvím,** t. j. naukou, která jedná *o vlastnostech a vědomostech, jakých hospodyně potřebuje, by podporovala zdar dobré domácnosti, zabezpečila štěstí a blaho domácích, uvarovala škodu a neštěstí* nebo zkrátka *domácí hospodářství* jest nauka, která podává, *čemu má děvče, žena se naučiti, co má věděti a čemu rozuměti pro život a působení své.*

Prvou učitelkou a vychovatelkou jest jako v jiném učení vždy *matka.* Avšak vychování matčino v příčině té bývá často nedokonalé, ba i nemožné. Tak buď

matka neznâ sama vědomostí potřebných, buď nemůže pro práce a starosti jiné, buď i že dívka musí stále nyní až do 14. roku choditi do školy a tedy literně se vzdělávati. Ač však velmi prospěšno jest vědění, kterých dívka nabývá v literním ohledu, přece má-li býti později z ní řádná hospodyně, musí i *domácně* vychovávána býti. Dokud nebude Marie s Martou, jak písmo učí,*) ruka v ruce působiti, dokud nebude se dívka vychovávati i literně (Marie) i domácně (Marta), vždy bude vychování dívek jednostranné, nedokonalé, nepraktické. Budeme míti učené ženy, však nezkušené hospodyně, nebo naopak hospodyně sice neučené, ale i pro nynější svět se nehodící, neumějíce si ničeho vysvětliti, zdokonaliti dle nynějších názorů. Emancipace žen pak jest jednostranná, nepřirozená, spíše škodlivá nežli užitečná i samým ženám, ba i, což nutno uvážiti, osudná i celým národům.

Vychování domácí, bychom řekli *přirozené*, *matkou* jest nedokonalé, ba často i chybné a záhubné.

Mnohá mladá děvčata bývají pro domácnost vychovávána, aniž by věděla podstatu a příčinu všeho konání, vší práce v domácnoti. Dívky naše vidí své matky rozličné práce domácí konati, napodobují je; slyší, jak se v kuchyni jídla vaří, pekou a p., ale nikdy nevysvětlí se jim, proč se tak či jinak díti má nebo nemá; při tom není divu, že podržují se stále náhledy staré nesprávné, ba i že dědívají se dosti často převrácené náhledy, ano i pověry. Tak to dělala prababička, babička, matka, tak dělá to i dívka! Toho však dnes býti nesmí! Jako rolník dnes nesmí a nemůže zdělávati role své, jak to dělával praděd; jako řemeslník musí dnes dílo své dokonaleji, rychleji udělati, by stál na výši pokroku, na stanovisku doby; tak také hospodyně naše musí dnes říditi domácnost jinak než to dělala prabába, ba i bába naše! Jindy topívaly hospodyně naše v pecích celými poleny, dnes topí v plotnách uhlím; jindy šívaly v rukou, nyní šije se na stroji; jindy vedla se celá domácnost, jindy hospodařilo se zcela jinak než smí hospodyně dnes. Co jindy říkalo se, děvče nepotřebuje pro domácnost ničeho věděti; děvče nepotřebuje ni čísti ni psáti ni počítati, toho dnes býti nemůže, ba nesmí, neboť kdo neví, že pro blaho rodiny, pro spásu národa nutno jest, aby hospodyně znala síly přírodní, přírodu celou, která velikou moc má v domácnosti (fysiku, chemii, přírodopis); kdo z rozumných lidí neví, čeho řemeslo a obchod pro domácnost poskytuje (technologie a nauka o zboží); kdo zneuznává dnes, že hospodyně dobře věděti má, čeho člověk zdravý, i nemocný potřebuje (fysiologie, zdravověda); kdo řekne dnes, že hospodyně nepotřebuje, by znala, co ale i jak v domě spotřebuje se vše, jako i prostředky, jakými možná všeho dosíci — t. j. čas a peníze; kdo upře hospodyni znalost, by vše dovedla oceniti (počtářství) a p. v.?! Ale nejen zvláštní tyto nauky má znáti děvče, naše příští hospodyně, ono má býti řádným učením anebo vlastní domácí a

*) Evangelium na den „na nebevzetí blahoslavené Panny Marie," které zní: Za onoho času všel Pán Ježíš do jednoho městečka a žena jedna jmenem Marta přijala jej do domu svého; a ta měla sestru, jmenem Marii, kteráž také, sedíc u nohou Páně, poslouchala slova jeho. Marta pak byla pečlivá při mnohé službě, kterážto stála a řekla: Pane, nemáš-li o to péče, že sestra má nechala mne samé sloužiti? Protož rci jí, ať mi pomůže. A odpověděv, řekl jí Pán: Marto, Marto, pečlivá jsi a rmoutíš se při mnohých věcech. Ale jednohoť jest potřebí. Maria nejlepší stránku vyvolila, kterážto nebude odjata od ní.

Luk. 10. v. 38—42.

školní pílí k tomu vedeno, by spořádaně myslilo, by vše řádně uvažovalo, jakož by práci a pořádek si zamilovalo, tak aby pak vždy hravě, vesele, při tom však rozumně v domácnosti vládlo. Neříkej žádná hospodyně, nač a k čemu mám se učiti; já aniž dcera má učenosti nikdy potřebovati nebudeme; k čemu a proč tou neb onou naukou sebe i dceru svou mučiti?! Veliká jest povinnosť, veliké jest břímě, jakož i veliká a obtížná jest domácnosť pro všechny dívky, které z mládí zanedbány jsou; ale poučna, mila vesela pro tu, která z mládí nashromáždila si pro domácnosť hojnosť vědomostí, zběhlostí a zručností! Jest působení ženy, působení hospodyně úzký kruh; obor působnosti, říkají všichni, jest velmi omezen, ale když hospodyně vše toto v *zdánlivě úzkém tomto kruhu* s rozvahou a trpělivostí pro blaho, pro dobro miláčků svých vykonává, tu vyšine se na výši vznešeného stolce svého, tu jako kněžka krbu domácího čím dále tím více rozšiřuje si obor působnosti své; síly nabývá, moc její roste a srdce její čím dále tím více veselí se, raduje se nad velikou, zdárnou prací svou!!

Vědomostí, kterých nynější hospodyně potřebuje, nabývá mimo dům důkladnou a řádnou školou. Školního vychování a to důkladného má potřebí dnes dívka, má-li z ní býti řádná hospodyně. Minulá leta hřešívala silně u vychování dívek našich, což bohudík již minulo.

Naše doba snaží se na všech stranách zděděné vady odstraňovati, zanedbané mezery vyplňovati, zacelovati a kde možná novými vymoženostmi dobrými a způsobilými nahražovati a zdokonalovati a to děje se vůbec, ve školství našem zvlášť, proto doba naše dohání, doplňuje, znovu zřizuje, zdokonaluje ve školství, čeho dřívější doba nemohla nebo nechtěla učiniti. Nikoli k nejmenším zásluhám školy nynější, této dcery doby naší, patří i ta, že začíná, pravíme začíná *vychovávati i dívku*, že přihlíží se též, aby dívka nabyla vzdělání, jakéhož na ní doba naše žádá; že stará se poněkud o to, by dívka odchována byla již i ve škole pro život svůj, pro povolání své na tomto světě, by nabyla vědomostí a zkušeností pro důležitý, blahodárný stav svůj, neboť nahlíží se již i u nás, že pravdivá, rozumná a důležitá jest zásada „mládež pro život odchovávati,“ „non scholae, sed vitae discimus“ (ne pro školu, ale pro život učíme se), ač pouze částečně a nedokonale, a že *všestranným, co možná nejrozsáhlejším vývojem a vzděláním srdce, jakož i rozumu* **dívek** *zabezpečuje si nejdříve a nejvíce národ každý, ba stát, ano i celé člověčenstvo jistou a skvělou budoucnosť*, neboť při reformě škol dívčích vésti má veškeré národy významné slovo: „Jaké matky, takový i národ.“

Protož blahodárná jsou zařízení na školách našich, že i k této tak důležité a nutné stránce v životě dívčím přihlíží osnova učebná a předpisuje pro obyčejné školy obecné: „Děvčata vyučována buďte mimo to (uvedeny jsou napřed předměty učebné společné s hochy) v ženských pracích ručních a v nauce o domácím hospodářství.“ (Srovn. zákon říšský z 14. května 1869. v §. 3.) A v §. 15. téhož zákona dí se: „Učitelkyně a podučitelkyně na školách dívčích mají vůbec dívky také vyučovati ženským pracím ručním a nauce o domácím hospodářství, k čemuž se ve škole zřídí zvláštní oddělení.“

Při průpravě učitelek ručních prací a nauky o domácím hospodářství postaráno o to, by učitelky tyto nabyly, jak to možná, důkladnějšího poučení a návodu k vyučování hlavně co se účelu našeho týče, totiž o domácím hospodářství, když zákonodárství zřídilo zvláštní kursy industrialní, pro něž §. 83. str. 50 org. statutu

takto velí: „Tyto kursy zjednejte žakyním svým kromě technické zručnosti v ženských ručních pracích také onu vzdělanosť, kteráž by je učinila spůsobilými, by tomu, co na ně náleží, ve škole samy s prospěchem vyučovati uměly.“ A v příčině domácího hospodářství předpisuje týž org. statut v §. 90. str. 52. doslovně: „Snadno pochopitelným spůsobem vypsati působnosť ženy v obydlí, v kuchyni a ve sklepě, zvláště poučiti žakyně, kterak zacházeti s dítkami, o výživě a oděvě, kterak šetřiti pleti, zubův a vlasů, kterak šetřiti zdraví a ošetřovati nemocné, kterak s prádlem nakládati a je čistiti, kterak vésti hospodářské knihy a nakládati s čeládkou.“

Když vydán byl řád školní a vyučování pro obyčejné školy obecné (srovn. výnos minist. z 20. srpna 1870. č. 105.), i tu v §. 79. vyčítají se zevrubně statí, o nichž v dom. hospodářství pojednati se má. Jsou to:

a) Naučení o původu, povaze, přípravě a ceně věcí, ze kterých se něco dělá.

b) naučení o nejdůležitějších věcech potravních, jich užívání;

c) naučení o rozličných pracích ručních a jich užívaní;

d) naučení o nástrojích a náčiních, jichž v domácím hospodářství jest potřebí a

e) naučení o obydlí lidském a o hledění nemocných.

Tomuto tak důležitému a pro dívky nejpotřebnějšímu předmětu nevykazují se, žel bohu! zvláštní hodiny, za to přikazuje osnova učebná, by se *při každém předmětu zvláštní zřetel bral u dívek k potřebám domácího hospodářství* a to díti se má na vyšším stupni věku; leč budiž na to žalováno, na našich dívčích školách ať obecných ať měšťanských nepřihlíží se k této stránce buď zcela nic buď velmi málo z rozličných příčin*), hlavně že se na našich měšť. i chlapeckých i dívčích školách přihlíží více k theoretické, než ku praktické stránce.

Zákonem tedy postaráno jest o řádné a praktické vychování dívek a to již i v dom. hospodářství od obecné školy začínaje; jest tedy povinností příslušných organů, jakož i učitelův a učitelek, aby veledůležité zákony tyto prakticky co nejvíce uskutečnily se, by se co nejvíce ve školství praktikovaly, neboť blaho a štěstí jakož i požehnání boží vládne, jak denní zkušenosť učí, v domě tom, který řídí rozšafná, rozumná, starostlivá hospodyně. A má-li kdysi z dívek býti blaho a štěstí rodiny, má-li dívka býti kdysi dobrým bůžkem na krbu domácím: tuť třeba již záhy, tu třeba již v útlá srdéčka dívek našich vštěpovati, zasévati lásku, smysl pro domácnosť, pro příští jich povolání, pro krb rodinný a domácí, jakož i radou a skutkem návod podávati jim, jak by si vše zaříditi, zjednati, nakoupiti, obstarati, snadno a lehce vše udělati; jak s nadřízenými i podřízenými jednati atd., zkrátka jak vésti a chovati se má řádná hospodyně našeho věku v každém ohledu, v každé době, v každém případu, by dívka, vstoupivší do života veřejného, kdež jí domácnosť říditi bude, se škodou a ode škody lečemus teprvé se učiti nemusila.

Práce v domácnosti, jak známo, bývaly jindy tak četné a různé, že třeba bylo v domě mnohých ženských sil. Kolik dívek, služek předlo jen? Kolik připravovalo sirky, mýdlo? Kolik tkalo plátno? Jaký div, že hospodyně ráda brala do domu příbuzné, které pomáhaly v domácnosti, jako péci chléb, bíliti plátno, dráti peří, připravovati mýdlo a j. v. Nyní jest však jinak! Hospodyně koupí již plátno, chléb, mýdlo a p., řemeslníci a továrny poskytují všeho, co jindy hospodyně s dcerami, služebnými atd.

---

*) O tomto předmětu promluvíme obšírněji v paed. listech jindy!

obstarati musila sama, z čehož následuje, že dnes takořka *jediná* osoba obstarává celou domácnost. Ostatní osoby ženské, jichž v rodinách vždy více než mužských bývá, jinak upotřebiti se mohou, jsouce švadleny, účet vedoucí, učitelky, spisovatelky, sazečky a j. v. a hlavně dívky, jichž více jest v rodině, která je uživiti nemůže, nebo což obyčejněji bývá, kterým rodiče mrou, nezanechavše jim žádného jmění. Jak tu možná děvčeti žíti? Jak se uživiti? Není *neženské*, ba nepříčí se povaze a povolání ženských, jak mnozí říkají, když dívky, ženy, které nemohou býti užitečny, upotřebeny v domácnosti, prospívají lidstvu, světu *jiným způsobem*, ale *neženské* jest, odporuje a příčí se všeobecnému povolání dívek a žen, když se úplně zřeknou domácnosti, když výhost dají rodině, když nestarají se zcela nic o dům, o svou sebe skromější domácnost. Jen pohleďme do rodin, do domácností, a strneme nad netečností, nad neženskostí mnohých dam, ač mají svou rodinu, ač jsou nutny a potřebny ve své domácnosti! Mnohá slečinka je obsluhována matkou, sestrami, nebo hejnem služebných; jiná trpí kolem sebe samý nepořádek; jiná nesmí pracovati v domácnosti*), by mělá ručičky malounké, vždyť bude letos předtanečnicí; mnohá matka, žena stará se o vývoj, vzdělání dětí ve spolcích přednášením, debatováním, své však nechá třeba roztrhané toulati se; ve spolcích, shromážděních veřejných, ve spisech a j. horují dámy naše o emancipaci žen, o vybavení se z podruží mužů, z domácnosti, a dají si od učitelek, na které dozor mají, ruce líbati a běda té, která nelíbá.**) To jest otroctví! Není špatnou učitelkou, špatnou vychovatelkou, zkrátka špatnou dámou, slečnou, dovede-li si všímati domácího hospodářství, dovede-li pořádek a čistotu ve své, sebe skromnější domácnosti udržeti, nebo umí-li na př. žehliti prádlo! Dívka bude moci hráti na piano dosti dobře, když ráno třeba před hodinou zametala pokoj; dobře bude moci mluviti francouzsky odpoledne, když dopoledne žehlila si prádlo. Neboť která dívka může říci, že do smrti nebude potřebovati zručnosti, dovednosti, zkrátka znalosti domácího hospodářství? Která říci může třeba sebe bohatší, potřeby domácnosti nikdy nebudu dělati sama? Ze sterých příkladů zná každý, že tomu bylo a jest často bohužel jinak, ale dejme tomu, že dívka do smrti dělati nemusí sama věci v domácnosti, majíc dostatek prostředků, bude chtíti někdy jako hospodyně poroučeti, rozkazovati, veleti, a běda hospodyni, která chtíc poroučeti, sama pracím domácím nerozumí! Dobré jest přísloví: „Kdo chceš poroučeti, nauč se poslouchati.“ Moudrá matka — hospodyně — bude dívku, dceru svou vedle školy, vedle toho, že ji dá vzdělati, učiti literně, i záhy přiučovati ji v potřebných známostech domácí hospodyně, tak aby připravena, vycvičena byla v obou ohledech, abychom tak řekli by znala v domácnosti duševně i tělesně pracovati!!

Vykládati a vyučovati domácímu hospodářství dívky naše není snadnou úlohou, tím méně snadno jest psáti o domácím hospodářství pro poměry naše. Vydánoť mnoho spisův o předmětů tomto v jazyce českém, z nichž tuto uvádíme, které po ruce máme, by každý, jemuž na věci záleží, s nimi seznámiti se mohl. Jsou to:

1) Nauka o domácím hospodářství. Prof. M. Procházka. Bibl. paedag. F. A. Urbánek. V Praze.

2) Hospodyně našeho věku. Krátké naučení k vedení městského i venkovského

---

*) Jedna v Praze ni plésti nesměla!!
**) Nešvar ten panuje prý zejmena v Praze. *R.*

hospodářství. Prací Frant. Hansgirgové. 2. opravené i rozmnožené vydání. V Praze I. L. Kober, 1874.

3) Nauka o domácím hospodářství. Část I. O nejdůležitějších věcech potravních, kupování a užívání. Ku prospěchu škol dívčích sepsal Jan Nešpor. V Táboře. 1875. K. Jánský.

4) Dívka v domácnosti. Technologické a jiné v ženském hospodářství potřebné vědomosti ku prospěchu dívek čtvrtých tříd a vyšších škol československých sepsal Tom. Ronek. V Praze 1868. Mikuláš a Knapp v Karlíně.

5) Nauka o zboží. Řed. J. Sedláček.

6) Kniha pro hospodyně. Matice rolnická. Ročn. II. Číslo 2. a 5. V Praze. 1872.

7) O potravách se stanoviska chemického. J. Nešpor.

8) Zdravověda čili nejlepší spůsob, jakby člověk svého života ve zdraví a vesele užiti a dlouhého věku dosáhnouti mohl. Podal F. S. Kodym. Malá encyklopedie nauk. Díl XI. V Praze. 1853. České museum.

Z německých spisův uvádíme zde:

1) Die Nahrungsmittel. Von Eduard Smith. I. u. II. Theil. Internationale wissenschaftliche Bibliothek. VI. u. VII. Band. 1874. Leipzig. F. A. Brockhaus.

2) Haushaltungskunde. Ein Lehr- u. Lesebuch für Lehrerinnen-Bildungsanstalten und höhere Töchterschulen. Von Marie Clima. Wien. 1880. A. Pichlers Witwe et Sohn.

3) Haushaltungskunde. Ein Lehr- und Lesebuch für Schule und Haus. Von Therese Girgl. Prag. Selbstverlag. — In Kommission bei Köhler u. Schott. 1871.

4) Lehrbuch der Haushaltungskunde für die oberen Klassen der Mädchen- u. weiblichen Fortbildungsschulen von J. Kroder. Gekrönte Preisschrift. Herausgegeben vom deutschen Verein zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse in Prag. 1872.

5) Chemie der Küche für Töchterschulen, sowie zum Selbstunterrichte von L. Franke. Eisleben. 1870.

Ze svých výpisků, jakož i z vlastního pozorování, i bedlivým sbíráním látky ze všech věd sem sahajících snažil jsem se po pět let na kursu industrialním při c. k česk. ústavě ku vzdělání učitelek v Praze o dom. hospodářství, z nichž tyto řádky povstaly, snadno pochopitelným spůsobem vykládati, jak domácnosť zaříditi, by vyhověla co nejvíce potřebám života; snaha moje byla vylíčiti, jak vysvětliti si výjevy v dom. životě dle novějších výkladů jakož i upozorňovati, jak si domácnosť zdokonálovati, zlepšovati dle nynějších požadavků. Vůle dobrá byla, by dívky a ženy naše seznavše dokonale původ a účel, zvláštnosti a upotřebení rozličných přírodnin a plodin, věcí v domácnosti potřebných a užívaných, uchránily se pak před možnými nehodami, před škodou a často i před podvody, do nichž by nevědomostí svou uvrženy býti mohly, a tím aby krb domácí stal se idealem blaha a štěstí nejen ženy, ale celé rodiny, by rodinný kruh v pravdě byl „nebe na zemi“; účelem mým bylo líčiti všude ženu v domácnosti jako kněžku, která obětuje se pro dobro a blaho rodiny své v každý čas; vrcholem a cílem slov mých prostých bylo, by slovo básníkovo významné a pravdivé již zde v tomto slzavém údolí stalo se tělem, a zavládlo v domácnostech našich po celé vlasti naší drahé, kteréž dí:

A v domě vládne
hospodyň správná,

dítek máti;
řídí v cnosti
domácnosti,
cvičí dívky,
zdržuje hochy,
spoří, střádá
a pořádá,
pracuje, pílí
každou chvíli.
Zásobou truhly špikuje drahné
frčícím niti vřetenem táhne,
chrání ve skříni za mnohý den
vlnu bělostnou i sněžný len,
vždy pilná k prospěchu krásy dání,
a nemá stání.

J. Jungmann dle Schillerovy „Písně o zvonu“.

(Pokračování.)

O roztoku.*)

Podává prof. *M. Hofmann.*

Potkáme-li hospodáře po jarním dešti, když blažeností se usmívaje svá pole obchází, že dostalo se obilí vláhy potřebné, vidíme-li, kterak ve veselé společnosti kávové četné kousky cukru v šálkách mizí, by osladil se obsah jejich, pozorujeme-li konečně pečlivou kuchařinku, kterak opatrně pouští rozmělněnou sůl do pokrmův, aby chutnějšími a záživnějšími se staly; tož na smysli máme ve všech zpomenutých případech přírodní děj, jejž *rozpouštění* zoveme, při němž o *roztok* běží a to, v případě prvém o roztok potravin rostlinám potřebných, v druhém pak o roztok cukru v kávě, v třetím posléze o roztok soli kuchyňské v pokrmech.

Jest pak výkon rozpouštění tak důležitý a jest nám nejen v přírodě ale i v domácnosti, v řemeslech a průmyslu tak často činiti s roztoky rozličnými, že odhodlali jsme se na základě článku nadepsaného „Roztok“ ve IV. čítance (str. 181.) pojednati nejprvé o povaze roztokův a rozpouštění, pak o tom, kterak voda v přírodě rozpouští a jaké proměny na povrchu země, v říši nerostů, rostlin a živočichů tím podmíněny jsou a posléze o tom, kterak v denních potřebách roztoků se užívá.

I.

Pokus. Rozpustíme-li 1g. soli kuchyňské ve 2·7g. vody, nabýváme roztoku, v němž další přidaná sůl zůstane nerozpuštěna, pravíme pak o roztoku, že jest *nasycený.* Odkouří-li se část rozpustidla — vody, *hraní* sůl. Z kapky roztoku solného na skle vypaří se brzy voda, zbytek jeví se v drobnohledu**) pěknými kostkami

*) Předneseno s pokusy v okresní poradě učitelské v Hradci Králové 20. června 1881.

**) Poslouží v té příčině drobnohled jednoduchý či dobrá lupa. —

či krychlemi. Podobně lze ukázati *krystalení* solí z jediné kapky roztoku u salnitru, modré skalice, salmiaku a j. solí.

Roztoky jsou homogenické směsi, jichž nejmenší viditelná kapka jeví úplně totéž vzezření a sloučenství jako roztok celý. *Rozpustnosť* jest u různých těl velmi rozdílna. Při téléž soli mění se teplotou, nejčastěji pak rozpustnosti teplem přibývá. *Pokus.* Pěkným příkladem jest sůl Glauberova, její rozpustnosť při 0° obnáší 6, při 25° již 100 až při 34° rozpouští jedna část vody přes 300 částí soli v roztok *přesycený*, jenž, ochlazen byv, hraní.

Roztoky solí, za tepla nasycené, chladnouce, osazují tolik soli, kolik činí rozdíl rozpustnosti v obou teplotách počátečné a konečné ; na př. 100 částí vody salnitrem při 100° nasycené, ochlazením roztoku na 20° osazuje 246 — 31 = 215 částí soli tuhé.

Děje-li se ochlazování a vypařování roztoků solí zvolna a bez otřesení, vylučuje se sůl v krystalech tím větších ; rychlým chlazením a mícháním roztoku vznikají drobné krystaly.

I tepelné výjevy při rozpouštění jsou zajímavé. *Pokus.* Rozpouštějme modrou skalici v malé baňce, jež trubicí spojena jest s jinou baňkou, ve které nalézá se roztok dvojchromanu draselnatého.

Ochlazuje-li se obsah prvé baňky rozpouštěním, stoupá do trubice roztok dvojchromanu. I obrácené lze tento jednoduchý pokus provésti, stoupáním barevných roztoků ve trubici stává se pokus názorným a lze jím proměny teploty při rozpouštění žákům dobře ukázati. Rychlým nasycením vody salmiakem mezi 11—15° klesá teplota o 18°, kdežto nasycením vody sulfokyanidem draselnatým klesá teplota až o 34°. Užijeme-li místo vody ledu nebo sněhu smíchajíce 1 část soli kuchyňské se 3 částěmi ledu, klesne teplota z 0° na — 23°, čehož užívá se za přípravy mraženého. Hmoty tuhé, tajíce, vážou značné množství tepla, na př. led až 79 jednic či kalorií; totéž platí o přechodu skupenství tuhého v tekuté rozpouštěním.

Některé soli vynikají velikou rozpustností, tak že vláhu vzdušnou lokajíce *rozplývají* a slovou hygroskopickými. Zejmena jsou dusičnany a chloridy rozplývavé ; na př. salnitr vápenatý spůsobuje často vlhké stěny v bytech, salnitr chilský vlhne na vzduchu a nehodí se proto do střelného prachu, sůl kuchyňská vlhne již ve slankách, chloridu vápenatého užívá se ku vysušování plynův a t. d.

Podobně jeví se rozpouštění a roztoky, užito-li jiného rozpustidla místo vody. *Pokus.* Přičiníme-li ku medu líhu silného, rozpustí se cukr ovocný a zbývá cukr hroznový ve vodě rozpustný. Med jest směsí hranitelného cukru hroznového a slizského cukru ovocného, jež lze líhem odděliti.

Pokus, Pusťme ku tvrdé vodě pramenité obsahující rozpuštěný dvojuhličitan vápenatý něco líhu, tož zakalí se mlékovitě voda, protože srážejí se líhem soli vápenaté, z té příčiny uží ají měkké vody dešťové nebo říčné ku rozřeďování líhu na kořalku, neboť kořalka jest vodou rozředěný líh.

Pokus. Malý drobeček asi 1 mg. fuchsinu polejme trochou líhu ve vysokém válci — fuchsin rozpustí se v roztok sytě červený. Dolejeme-li pak válec vodou a promícháme, nabudeme pěkně červeného roztoku, což svědčí o veliké rozpustnosti a vydatnosti barviva anilinového. Na rozpouštění barviv a na opětném vylučování jich z roztoků zakládá se barvířství.

se mu vysmáli, načež se mu teprvé v hlavě rozbřesklo, jakého dobrého souseda má na blízku, který prý mimo ještě jinak (odraženými slunečními paprsky) ho uměl vytrestati. Byť i tato pověsť o účincích napjaté páry na mnoze byla přehnána, vysvítá z ní přece, jak blízek byl Anthemios vynálezu parních strojů. —

Slavný kronikář sedmého století Beda Ctihodný (nar. 671.) zmiňuje se, mluvě o zemětřesení, o domněnce Aristotelově jakož i o jiné, která děj ten vykládá trháním a bořením nitra zemského. „Jiní praví,“ dí on, „že země naše jest uvnitř jako kamna dutá nebo jako dvě polokoule prázdna a že se někdy tím otřásá, když v nitru její celé balvany jako hory se utrhují a padajíce na dno narážejí.“ — (Dokončení.)

Hospodyně, kněžka domácího krbu.

(Volné črty dle různých pramenův a vlastního pozorování píše *Ant. J. Votruba.*)
(Pokračování.)

Části I.

Vlastnosti řádné hospodyně.

1. Pořádku milovnosť.

Má-li v sebe menší společnosti každý člen zdárně a svorně působiti ku zdaru společnosti: musí každý na svém místě a v pravý čas ochotně plniti povinnosti své; musí každý konati ochotně a rád, co mu společností touto za povinnosť uloženo, aniž by jinému v cestě byl. Nejkrásnější a nejdokonalejší příklad a vzor máme v milé přírodě. Zde každý kvítek, každý brouček, každý ptáček sebe menší, na zemi, ve vzduchu; tak i jako ta ohromná tělesa na nebesku konají od věčnosti určitý a prozřetedlností jim určený úkol, aniž by byly na překážku druhým dějům přírodním, spíše je podporujíce, zvelebujíce. Tak a nejinak díti se má i děje se v domácnosti řádné. *Pořádek* jest olej ve stroji složeném všech občanských a společenských zřízení! Kde tento chybí, tu kola v nepořádek přicházejí: pružná péra rezaví — celý stroj upadá v nesoulad ba časem krátkým ve zkázu. *Pořádek jest duší všeho konání, jest duší celého domu, jest sloupem a základem domácího štěstí. Pořádek v domácnosti* záleží v tom, že *se v domě vše nalézá na pravém a vkusném místě, jakož i že vše děje se v pravý čas a vhodným spůsobem*; tedy pořádek v domácnosti má býti: a) co do místa; b) co do času; c) co do příčiny.

a) *Hospodyně budiž pořádku milovna co do místa.*

Hospodyně nalezne ve své domácnosti pro každou věc *místo*, ale zda-li také *vhodné* místo, jest jiná otázka. Tu jest se jí vždy říditi a) účelem praktickým; b) stránkou aesthetickou čili *vkusností*, t. j. třeba se snažiti, by souměrností, vystavěním krásného a poodložením anebo zastrčením nevkusného krásného a souladného celku nabyla.

Prvou povinností pořádné hospodyně jest, aby znala dopodrobna veškeré věci, které v domácnosti má; by vždy a všude znala úplný a podrobný seznam všech potřeb domácnosti, protož sestaviti třeba si přede vším jiným úplný *inventář celé domácnosti.**)

---

*) Jak si inventář sestaviti, ukážeme později v „účetnictví domácím“, abychom věc nedrobili.

Když zná hospodyně celou svou domácnosť, každý kousek svého domu do podrobna, pak samo sebou zřejmo, že každý kus nábytku, každé náčiní, ba každý hřebík na stěně má míti své místo vhodné, svůj účel.

Jak si vše urovnati, sestaviti, tuť těžko raditi, když byty co nejrůznější jsou. Ale vkus dívek i paní tříbí se od maličkosti; brousí vychováním, všímáním si jiných domácností a protož ponecháme s klidnou myslí vše vkusu ženskému.

Urovnáno-li vše řádně, musí zůstati stále na témže místě a nikoliv opět zejtra pozejtří vše přeměřovati, přemístiti, neboť člověk při stálém měnění pořádku v domácnosti nezdomácní, vždyť: „zvyk jest druhá přirozenosť.“

Vše má míti své vhodné místo také proto, by hospodyně v každou dobu vše nalezla, ba i v noci pořádku milovna hospodyně sáhne a najde, čeho potřebuje. Potřeby kuchyňské a ve světnicích, jako talíře, sklenice, nože, nůžky atd. mají své určité místo míti, ba i ve skříních vše řádně a vkusně upraveno a srovnáno býti má. Buďsi domácnosť sebe skromnější; buďsi místo, kde věci a zásoby srovnati máme, sebe menší: přece všude má se jeviti pořádek. Nesmějí se potraviny uschovávati k palivu a svítivu; náčiní jídelní mezi věci toiletní; střevíce mezi prádlo nebo šaty; věci ku správce chystané do košíku s prádlem vybraným ku praní atd., ale vše má zřízeno a srovnáno býti dle tvaru, látky a účelu, čímž věci získají a nabudou velice nejen na pohled, ale i co do hodnoty.

Skutečnosť vše dosvědčí. Tak uschovávejme *prádlo* ve zvláštních prádelnících (lépe skříně s odděleními než se šuplaty, neboť tyto, jsou-li plny, otevírají se těžce), větší zásoby v kufrech, aby v případu nebezpečí ohně snadno a rychle zachrániti se mohly. Každý kus prádla budiž jmenem a číslem znamenán. Znamenati možná i inkoustem na př. roztokem t. zv. pekelného kamínku*) a j. Prádlo budiž srovnáno dle druhu svého a každý druh dle čísel. Upotřebujme ho pak po řadě, tak aby n. př. v jednom a témže tuctu šátků nebylo několik ještě dobrých, několik již vetchých. Nikdy neskládejme prádlo, dokud je ještě vlhké, a bedlivi buďme toho, by i ve skříních bylo suché. Na zvláštním místě ve skříni uschová hospodyně staré, obnošené prádlo, které bude sice vypráno, ale neškrobeno a nemodřeno, neboť je v nemoci, na rány, obkladky a p. velmi často jest potřebno a užitečno. Při velkých zásobách prádla nutno i druhy, kterých neupotřebujeme, časem proprati, ale neškrobiti a nemodřiti. Prádlo napouštěti rozličnými voňavkami netřeba, je-li řádně vypráno.

Podobný pořádek má býti i v šatnících. *Šaty* urovnány buďtež dle druhu, hodnoty, upotřebení, ale nikdy nesmíme je ukládati ve skříň, jsou-li zaprášeny, nebo ihned ještě teplé z těla, nebo jsou-li vlhké; podobně mají se prohlednouti, nejsou-li roztrhnuty nebo poskvrněny. Drahocenné šaty, šátky a p. nutno zaobaliti v plátno nebo papír. Kožešiny, vlněné šaty a p. třeba dobře vyklepati, dobrým práškem proti hmyzu prosypati, zaobaliti a přes leto uschovati na určité místo. Zásobní peřiny, přikrývky a p. co nejpečlivěji uložiti na místa bezpečná, suchá, kam čerstvý vzduch může.

I v kuchyni i špižírně bude dbáti řádná hospodyně pořádku. Vše bude na svém vhodném místě a to dle okolnosti, jakou kuchyň, jakou špižírnu má. Těžko

---

*) Všude u materialisty, v lékárnách lze dostati. Příslušná písmena a čísla lze koupiti.

zde raditi! Za to upozorňujeme, čeho se v domácnostech málo, ba nic nedbá. Jest to **malá lékárnička domácí.** Řádná hospodyně zařídí si zvláštní skřínku, do níž urovná si nejpotřebnější léky a chemikalie, kterých pro dům třeba. Každou láhvičku, každý balíček polepí lepenkou, na níž napsáno jest jméno toho, co obsahuje, jako: líh, glycerin, benzin, nadmanganan draselnatý, soda, salajka, borax atd. Láhvičky mají býti zazátkovány těsně, hlavně u věcí, které se vypařují. Klíček ku skřínce této má se svěřovati pouze osobám, které dovedou uznati a oceniti, jaké pozornosti a opatrnosti třeba, neboť jest třeba i v domácnosti věcí, které jedy jsou nebo které pálí a p

Obyčejem bývá, že svazek klíčů nosí hospodyně za pasem, také tak vídáme, je malovány. Toho třeba není, ale má býti i zde pořádek zachován tím, že každý klíč má své místo, má svůj hřebík. Jsou domácnosti, že každý klíč jest všem domácím přístupen anebo že u skříní jsou po celý den, a to když hospodyně přesvědčila se v domě svém o poctivosti domácích, i cizích, a proto poctivosť tuto odměňuje svou důvěrou!!

b) *Hospodyně budiž pořádku milovna co do času.*

Řádná hospodyně rozdělí si, rozpočte si čas vždy napřed a to čas denní, týdenní, roční tak, aby s prací v domácnosti v témž určitém čase vyšla; zkrátka, by se jí k určené práci času dostalo. Nepořádek v čase a s časem bývá často příčinou velikých a zbytečných mrzutostí, hádek a podobných nemilých hostů v domácnosti, ba často i zhoubce domácího štěstí. Hospodyně má přihlížeti, bychom jediného příkladu se toliko dotekli, by se vždy *v pravý čas jedlo.* Člověk, jak známo, nežije by jedl; ale jí, by byl živ. (Non vivimus, ut edamus; sed edimus, ut vivamus, praví přísloví latinské.) Požívá-li člověk pokrmu a nápoje nepravidelně buď v nepravý čas buď nestejně mnoho každého dne, přesycen jest žaludek, nastává nepořádek v ústrojí tělesném, člověk ztrácí veškerou chuť k jídlu, pití, pak ku práci, člověk — ochuraví. — Hospodyně nešetří-li nebo nehospodaří-li s časem, uvaří často na rychlo jídla, která však jsou nedovařena, syrova, nebo jsou opět převařena, spálena, a t. d., a vším tím často je vinna nepořádná hospodyně.

Hospodyně pilna budiž toho, by pracím, odpočinku i společnému požívání jídel a nápojů vykázán byl určitý čas, tak aby vše jistou, určitou posloupností beze všeho zmatku i mrhání času díti se mohlo. Při všem tomto předcházej hospodyně dobrým příkladem. Známa jest pohádka o nepořádné, nešťastné hospodyni, která na radu poustevníkovu opět dosáhla štěstí a blahobytu v domě svém. Poradil jí totiž poustevník, aby prošla každého dne veškeré místnosti domu svého se střínkou, kterou jí dal. Při obchůzce této poznala veškeren nepořádek v domě svém, který, rozumí se, že poznavši, odstranila. Jest nutno, by se některé místnosti, rozličné věci denně do pořádku daly, jiné pak po delší době. Stává se často, že se mnohé práce zapomínají, protož nutno jest, aby hospodyně sestavila si t. zv. agendu t. j. knížku na spůsob kalendáře, v němž ku vhodným dnům, týdnům, měsícům připíše, kdy kterou práci nutně konati má, jako na př. bílení celého domu, nakupovati dříví, vajec a p., prádelníky přehlížeti, listy psáti a t. d., jak to dělávąme, že si do kalendáře napíšeme ku dni, ve kterém mají přátelé naši svátek a j. v. Nalinkované již kalendáře pro dámy, v nichž cosi podobného bývá, dle našeho soudu jsou často nedokonalé, a nehodí se pro každou domácnosť. Sama hospodyně zařídí si dle svého nejlépe, neboť ne pro **„každého hodí se vše“** !

c) *Hospodyně budiž pořádku milovná co do příčiny.*

Nepořádek v domě jest škodlivý, neboť *maří se jím čas* a přece „čas jsou peníze." Hospodyně potřebuje něčeho: hledá, hledá, ale nemůže to nalézti, neboť někam to zastrčila, založila, zkrátka nedala to na vykázané, obvyklé místo.

Nejen čas, ale i *peníze maří se* nepořádkem v domácnosti, neboť položí se často věc na nepravé místo a tu buď sama hospodyně buď jiný člen rodiny, nezvyklý jsa tomu, poškodí, rozbije, převrhne a p. v. věc tuto, aniž by mohl za to; patřebná tato věc pak znova koupiti se musí.

Nepořádek v domě *kazí zdraví*, ba často jest i *příčinou velikých neštěstí pro dům i okolí*, nebo kdo nezná vyprávěti příklady z vlastní zkušenosti, že nepořádkem v domě otrávena byla celá rodina? že děti, ba i odrostlí opařili se? že zlomil si některý člen rodiny ruku nebo nohu? Kdo neví, že neopatrností a nepořádkem vypuknul zhoubný požár v komíně, ve stodole, v pokoji, nebo že nepořádkem domácím uhořelo dítě, stařec? atd.

Jako sama hospodyně dbáti bude pořádku v celé své domácnosti, bude i bedliva toho, by veškeří členové rodiny všude a ve všem dbali pořádku, by zamilovali si úplně pořádek. Měj tedy každé dítě, každá služka, ba i každý odrostlý v domě svůj rozvrh hodin a uč se svůj majetek nebo co mu svěřeno chovati v pořádku, na svém místě. Pořádku milovná hospodyně nebude trpěti, by jedlo se na různých místech. anebo v různý čas; nebude trpěti, by děti přijdouce ze školy, z procházky rozházely věci po celém domě; by s hračkami svými roztáhly se po celém pokoji.

I voláme: Pořádek, všude pořádek, v celku i v jednotlivostech! Hodiny buďtež naši páni; neříkejme, jak často slýcháváme: „hodiny nejsou naše páni," „hodin nechybíme," spíše mějme se vždy na pozoru, by v domácnosti, při práci domácí vůbec *nikdy nešly hodiny pozdě.*!

2. *Čistotnosť.*

Druhá důležitá vlastnosť domácí hospodyně jest *čistotnosť*, vlastní to sestra pořádku milovnosti, neboť jest to, jak přísloví praví, „luxus chudých," „ozdoba bohatých." Prospěšnosť čistoty vůbec velmi trefně a krátce vyjádřuje naše přísloví: „Čistota půl zdraví."

Hospodyně zachová čistotu v domě svém, když vší mocí svou bude bojovati proti všem nepřátelům čistoty, které nejhlavnější a nejobyčejnější jsou: 1. *prach*, o němž praví německý básník: „Es ist kein Ritzchen noch so klein — der Staub, er findt's — und nimmt es ein;" 2. *rozličný nepříjemný hmyz.*

A. Zbraň proti prachu jest: a) smeták, b) koště, c) hadr a utěrák, d) peroutka, e) plechová lopatka na smeti a t. d.

Smeti uschovává hospodyně vždy někde stranou buďsi v kuchyni buďsi na dvoře v truhlíku a postará se, by záhy odvezeny byly, neboť v nich animalní a vegetabilní (zvířecí a bylinné) odpadky zahnívají, což nezdravo jest; mimo to líhne se v prachu a ve smetích rozličný hmyz.

Ve které domácnosti pořádek a čistota, tu se každý den mete; týdně nejméně jednou podlaha se myje mýdlem a louhem anebo drhne se pískem. Když se mete, má hospodyně pokaždé toho bedlivě hleděti, by se okna otvírala, neboť tak spůsobíc průvan vyžene prach, čím ušetří malby i všelikého domácího nábytku, zároveň i zjedná čistému

vzduchu přístupu do pokoje, čímž naplní se pokoj občerstvující blahovůní. Parketovaná nebo leštěná podlaha*) otře se každý den čistým flanelem; každý týden voskuje se. Aby se podlahy ušetřilo, rozestrou se koberce sem tam po pokoji; menší krásnější pod stůl, ku postelím atd. Koberce jsou netoliko okrasou pokojů, ale i chrání proti zimě. Tyto musí se pak dle toho, jak mnoho se po nich chodí buď denně buď týdně vyklepávati. Rozumí se samo sebou, že vyklepávání toto díti se má venku buď na chodbě buď na pavlači buď na dvoře a p. *Hospodyně musí vůbec toho hleděti, by časně z rána celý byt do pořádku uveden byl.* Ihned z rána uklízí se návštěvní pokoj; nejprve vynese a vyklepá služka koberce, nebo je toliko vykártačuje, načež vycídí jemným kartáčem pohovky a sesle, někdy je i vyklepá; kamna, okna, obrazy, sošky atd. osmýčí, potom vymete se pokoj, spořádá květiny a zaleje, při tom může i vařiti snídani!

Šaty, *nábytek*, *peřiny* atd. třeba jest často provětrávati, vyklepávati.

Vzduch v pokojích aby se nekazil prachem při čištění, má se vždy vyvětrávati; okna co možná otevírati i v letě i v zimě a to hlavně ráno po uklidu, po jídle pro zápach z jídel, hlavně však tam, kde se silně kouří (z kamen, tabák!), neboť nejdůležitější a nejkrásnější nářadí v domácnosti, pravil kdysi starý lékař, jest „čistý, čerstvý vzduch"!**)

Každých 14 dní, nejdéle každý měsíc jest nutno převlékati *peřiny*. Slamníky prošívané přecpávati ročně, neprošívané čtyřikráte do roka; podobně žíněnky (matrace) ve třech čtyřech letech; v témž čase buďtež i peřiny přesypány, peří zčistěno, proseto; starší pak, i kdyby nutno bylo, v továrnách propráno. Celá postel má se vyčistiti a obnoviti vždy po nemocných anebo po umrlých***).

Okna, *dvéře* jest třeba každé čtyři neděle mýti, obyčejně dostačí mokrou houbou a utříti je lněným hadrem. Když jsou velmi nečista, čistí se křídou, která rozdělá se vodou na těsto řídké; tímto se potrou a hadrem vlněným anebo flanelem vyleští. Postříkaná okna olejovou barvou vycídí se: smísíme v horké vodě mýdlo se sodou, čímž pak skvrny potřeme a po několika hodinách vodou oplákneme.

Zrcadla, *kovové věci*, *skvrny se slonové kosti*, *se dřeva*, *papíru a látek hedvábných* vycídíme houbou v líhu namočenou; pak se trou práškem z křídy nebo sádry ve vodě, načež se suchým ptátěným hadříkem a naposledy hedbávím utírají; nebo čistíme je práškem, který v láhvičce uschovaný máme a takto si jej připravíme: Polévāme pálenou magnesii čistým benzinem tak dlouho, až benzin smáčknut kapku jako perličku tvoří. Tímto práškem na kousku vaty natřeme předměty cíděné několik mm. tlustě, pak necháme, až magnesie uschne. Když tak stalo se, tu ze spodu klepati, čímž vrstva odpadne. (Srv. Enc. Handbuch der techn. Chemie von Bruno Kerl u F. Stohmann. 3. Aufl. IV. Bd. Str. 1063).

Kuchyňské nádobí a náčiní čistí hospodyně každý týden a to louhem a mýdlem; je-li více znečištěno, pískem a věchtovím. Čistotu kuchyňského nádobí vyža-

---

*) Bližší viz „Hospodyně našeho věku" od Fr. Hansgirgové str. 48 sq.

**) O předmětu tomto více v odstavci „příbytek"! — Bližšího něco viz „nauku o domácím hospodářství." J. Nešpor. str. 15—17.

***) Srovnej zvyk a obyčej prastarý, který až podnes u nás na Táborsku panuje, že po pohřbu vystele se zcela nově postel umrlého a říká se, že příští noc přijde se umrlý na svém lůžku posledně vyspat.

duje nejen slušnosť, ale i lidské zdraví, neboť dokázáno, že požívání pokrmův a nápojů z nečistých nádob mnohému již chuť k jídlu pokazilo, ba i mnohé jedy jako měděnka a j. život utratilo.

Měď a mosaz, jsou-li nelakované, čistí se rozpuštěným ve vodě kamencem, lépe však louhem; pak tryplem anebo křídou potírá se. Mosaz, měď, železo i ocel *lešti i cidi se* kaší z vídeňského vápna rozdělaného kořalkou, líhem, nebo olejem t. j. kyselinou olejovou, která se lacino koupí, neboť vyrábí se jako vedlejší produkt při fabrikaci svíček stearových.

Stříbrné náčiní, lžíce a p. čistí se alkalickou vodou z mýdla, která připraví se takto: V obyčejném mydlářském louhu horkém rozpustí se kousek mýdla, do čehož přidá se něco kamence; pak věci otrou se měkkým plátnem.

Železné věci čistí se rozličně. Náčiní, které denně se upotřebuje, jako: vidličky, nože a p. čistí se pískem anebo popelem dřevěným a vodou. Písek musí býti drobounký, by se věci méně otřely. Má-li se politura zachovati, smísíme 1 lot popele cínového, ½ lotu praeparovaného rohu jeleního a 2 loty líhu. Směs tuto dáme na jemnou kůži a třeme. Aby glazura (poléva) v žel. hrncích, pekáčích a p. vždy bílou zůstala, vaří se v nich voda s popelem z bukového dříví.

Pozlacené rámy čistíme od skvrn muších vinným octem; po několika minutách pak je opláknemе horkou vodou a postavíme k teplu nebo na teplá místa. Též i kouskem cibule, kterou mezi třením ve vinném líhu namáčíme.

Lakované rámce, dvéře a jiné nářadí nejlépe se omyje houbou nebo kartáčem, namočeným v salmiakovém líhu, rozředěném desateronásobným množstvím měkké vody, pak náležitě otrou se plátěnou onucí. Není radno mýdlem je mýti, protože jím pak i barva snadno pouští.

Olejové barvy, jako na obrazích a p. cídíme nejlépe houbou namočenou v rozředěném čpavku (asi 3 loty do mázu vody); ale nutno, by ihned uschly, sice by stratily lesk.

Leštěný nábytek čistíme, když jej mokrým hadrem potřeme, pak do sucha otřeme; lněným olejem vyleštíme a opět do sucha otřeme.

Mnoho jiných ještě jednotlivých předmětů jest, které se rozličným spůsobem dle své látky a účele čistiti mají, ale není možná veškeré do podrobna vylíčiti*) a třeba jen krátce podotknouti, toliko na konec jest nám zmíniti se, že řádná hospodyně *poklizi celý dům třikráte, ba čtyřikráte za rok* a to důkladně, všestranně. Dobrý a příhodný zvyk jest po našem venkově, že hospodyně celý dům svůj poklízí před hlavními svátky v roce a to: vánocemi, velikonocemi, svatodušnými svátky a posvícením. Při té příležitosti najmou se pomocníci (zedník, myčky a p.), když domácí lid nestačí.

2. Byť by hospodyně sebe více dbala čistoty v každém koutku své domácnosti, byť by sebe více v celku i v jednotlivostech čistila, cídila, poklízela: přece státi se může a často se stává, že uhnízdí se v domě, v nábytku a p. *rozličný hmyz*

---

*) Bližší viz Fr. Hansgirgová: „Hospodyně našeho věku“ str. 40.—59. nebo „prádlo“ a j. viz „Behandlung der Wäsche“ M. Clima „Haushaltungskunde str. 47. sq., nebo čistiti skvrny inkoustové: Nauč. Listy z r. 1860. str. 106. Čistění tkanin a oděvu. Ronek: „Dívka v domácnosti“ Str. 63. Kdybychom vše udali, povstala by celá kniha!

nepříjemný, *nečistý*, jako: *moli*, *švabi*, a nejhnusnější všeho hmyzu — *štěnice*. Tu hospodyně čistotná nesmí leniti; tu musí se vší mocí, vytrvanlivostí a trpělivostí všeobecnou snažiti se, by zbyla se těchto nepříjemných hostí v domácnosti. Každodenně musí prohlížeti pilně veškeré škuliny v celém pokoji, rámy obrazů, nábytek a t. d.; vysýpávati všude práškem „proti hmyzu“ nebo potírati „tinkturou“ n. př. Hartmann-ovou (roztok to benzolu v étheru*). — *Molů* se sbaví každodenním provětráváním, vyklepáváním nábytku a šatů, v nichž jsou. Poněvadž mol žije hlavně v letě, musí se též každých 14 dní veškeren zimní šat, kožešina a p. na slunce vyvěsiti, pak vyklepati a do čerstvých pláten zaobalovati, by se do nich nedali moli. Dobře poslouží se, když do nich strčí se kousek kafru, nebo papíru natřeného terpentinem (na venkově louč!), poněvadž mol nesnese tento zápach; za to nutno, by se šat anebo kožešina tato uzavřela do skříně, která těsně přiléhá, by nebyl zápach v celém pokoji.

Proti *moučným potemníkům* užívají se malé kuličky, udělané ze soli a římského heřmánku, kteréž ve moučné skříni se rozloží. — Aby *mouka zachránila se před roztočníky*, dáti se má předně na místo průvětrné; pak zastrčí se do mouky javorové čerstvé větvičky, s nichž se bylo setřelo listí a které sušily se dříve půl dne na slunci.

Mravenci vypudí se z příbytků, když na místa, v nichž se zdržují, naleje se vody, ve které ryby se vařily. — Nebo položí se na ta místa čerstvá třebule (kerblík). — Jsou-li mravenci tam, kde cukr, syrub, med atd. uschováváme, poleje se místo kolem věcí těchto kořalkou a vedle ní nasypá se síra, utlučená na prášek. — Anebo udělá se ze sody nebo z popele trochu velmi silného louhu, který pak smíchá se s roztlučeným cukrem a dá se na ploché talíře, kteréž postaví se na místa, kde jsou mravenci!

Štěnice vyplemení se nejlépe francouzským olejem, kterýmž se každá škulina vymaže, v nížto se zdržují. Anebo nasypá se do škulin hmyzomorný prášek. — Též potírají se okurkovou šťávou stěny, postele i veškerý nábytek, naplněný tímto hmyzem. — Anebo škuliny, dříve dobře vymyté, potrou se petrolejem. K dokonalému vyhubení štěnic jest potřebí čistiti s neunavnou bedlivostí co nejčastěji!

Ještě jiný nepříjemný hmyz, jako blechy, komáry, šváby, rusy a p., jakož i nepříjemné myši, krysy a t. d. jest nutno z domu vypuditi. Prostředky jsou známější a odkazujeme na obšírnější knihy. (Srovn. Hansgirgová str. 241—244).

Takto-li si hospodyně vše vyčistí, vycídí, vylešti v celé své domácnosti: tu možná s potěšením, se zálibou hleděti na dům svůj, na práci svou a říci**): „I vidím všechny věci, kteréž jsem byla učinila a jsou velmi dobré.“ Když má svou domácnost „čistou jako na sroubku,“ tu může každou dobou přijmouti bez uzardění návštěvu sebe vzácnější, sebe neočekávanější. Každé oko rádo spočine na všech předmětech tak čistých; každý milerád dlíti bude v domácnosti čisté; celá rodina těšiti se bude s čistoty a v duchu řekne: „Dobře jest nám zde býti.“

---

*) Mnoho jest prášků, pilulek, tinktur a p., které sáhodlouhými inseráty do devátého nebe vychvalovány jsou, jen aby se prodaly, ale účinek jest malý. Protož, milé hospodyně, pozor; škoda peněz!! Srovn. článek „Bensin“ v Nauč. Listech z r. 1860. str. 105.

**) Když Bůh svořil svět, pohleděl naň a tu čteme v genesis Kap. 1. v. 31. tato slova, která jsme pozměnili.

B. Když hospodyně zařídí si veškeré pokoje, jednu část příbytku, tak čistě, jak zde naznačeno, tu spokojeně může přihlednouti k druhé stránce čistoty, totiž k čistotě, která sice na prvý pohled viděti není, ale jeví se z následků svých, totiž *čistota v kuchyni, čistota v jídle a pití.*

Čistota jest vodní víla. Když hlína, bláto, vůbec jakákoli nečistota lesklý a skvoucí její šat pošpinila, ponoří se do svého tekutého a mokrého živlu, z něhož pak vyjde nad sníh bělejší, nad perli čistější. Protož hospodyně nešetři nikde, nejméně v kuchyni vody. Vše musí do koupele buď studené buď vlažné buď horké dříve, než se má vařiti nebo péci! Nebo kdo neví, jak často bývá maso znečištěno rukama nebo nečistotou z jatek nebo od much, jichž hejna poletují v masných krámech? — A což v zeleninách? Jen odhrňte listy u hlávky zelné a aj! objev se vám plno nečistoty po hmyzu, housenkách a j.! — Již v pohádkách o „popelce“ vypravuje se, jak jí bylo přebírati hrách, což až podnes díti se má. Podobně přebrati se má rýže, káva, kroupy a t. d.! — Kdo z nás, jako děti, rádi jsme nepřebírali hrozinky? — Velmi opatrně a znalecky mají se vždy přebrati houby, neboť takřka denně čítáme, že se lidé otrávili požíváním jedovatých hub; ba i brambory, tento vezdejší chléb naší chudiny, toto „víno české,“ jak jim lid náš říká, mají se vždy čistiti a to od prsti, která na nich zůstala; na jaře pak od klíhův a oček, neboť obsahují v sobě jed, nazvaný solanin. Při vaření pohlcen jest tento jed vodou. která se scedí, ale lépe jest, zbaviti brambory klíhů, šlahounů již před vařením Na jaře mívají též velmi často divnou příchuť, kterou odstraníme, loupáme-li je nebo škrábeme-li je před vařením v slané vodě.

Náčiní, nábytek v kuchyni, vůbec celá kuchyň, jako i kuchařka sama má býti samá čistota; jinak i sebe vzácnější jídla, sebe nádherněji připravená tratí na hodnotě, neboť člověk jí — bez chuti.

Také starati se musí každá řádná hospodyně, by v kuchyni nebylo much, neboť pak všechno znečišťují, zošklivějí, ba i jak dokázáno před krátkým časem, přenesly jed, čímž nebezpečné ochuravění spůsobily. Proti nim jsou rozličné prostředky, ale nejlepší a lidem neškodný jest cukrem oslazený extrakt dřeva „quassia“ zvaného. Též užívá se často papíru napuštěného roztokem, v němž jest utrejch (arsenik, kyselina arsenová), ale neradno jest ho užívati, neboť roztok tento se vypařuje a arsenik škodí.

Protož budiž heslem, pravidlem každé hospodyně: Všude čisto, co nejvíce možná čisto, neboť všeobecně známo, že z věci soudí se na osobu, z díla na dělníka, z obrazu na malíře a t. d., tedy i z kuchyně, z bytu, zkrátka z celé domácnosti na hospodyni. Kéž pak se může říci o hospodyních našich, o kuchařkách našich, co čteme v báchorce německé o princezně kuchařce:

„So nett und so blank wie im Walde das Reh,
Das Häubchen, die Schürze so weiss wie der Schnee,
So sauber die Hand und so rein das Gesicht,
Dann mundet von ihr auch das schmalste Gericht.“

C. Na konec musíme se zmíniti ještě o dvou druzích čistoty v domácnostech, které jsou sice krajnosti, ale za našich dob velmi zhusta spatřují se. Jest to totiž *zdánlivá* či *dělaná čistota* na jedné straně, na druhé pak *přepjatá* či *marná čistota.* Onde dělá se na oko, co cizí viděti může, přijde-li návštěvou, vše čisto; salón či

parádní pokoj, jak to nazývají naše dámy, (hospodyně nesmíme říci, bychom dámy tyto neurazili!) jest čist až se srdce směje, ale vejdi do vedlejšího pokoje, do ložnice, zkrátka do místností, kam cizí zřídka kdy přijde, tu samá nečistota, samá špína. Vrchní oděv mnohých slečen samá čistota, samá pentle, samá ozdoba, ale spodní šat, tu řekneme příslovím: „špína z toho kape.“ To jest přetvářka, to jest mam a klam, to jest šálení sebe, šálení lidu. Čistota v domácnosti této zdá se nám podobna býti dojemnému, šťastnému kusu divadelnímu. Na jevišti samé štěstí, samé blaho rodinné; za kulisemi však život nejnešťastnější, samý nepokoj, samá hádka, miserie peněžní. — Za to při přepjaté čistotě chodí domácí paní od rána do večera stále s hadrem v ruce z místa na místo a utírá, práší, smetá prach, aniž má čas, aby se řádně ustrojila. Nejen sama dělá stále čistotu, ve skutečnosti jest v celém domě stálá nečistota, neboť všude je smeták, hadr, nádoba s vodou, ale což ještě horší, stále nutí všechny členy rodiny, by totéž dělali. Hospodyně tato stále chodí za každým, utírá po něm, kam šlápne, atd., což konečně všechny omrzí a hospodyni samé jen neblahé a mrzuté chvíle působí.

Moudrá a rozšafná hospodyně snadno uzná, kde mez jest mezi strojenou a přespřílišnou čistotou a bude pečliva, by všude a ve všem zachována byla *pravá čistota*, pamětliva jsouc přísloví: „střední cesta nejlepší!“ (Dokončení).

O chorobách školní mládeže.

Píše prof. *Em. Vl. Milbauer.*

IV.

Dále bývá škole připisováno, že sedáním v ní *porušují se ústroje zaživací* a že zvláště choroby ústroje toho ve věku mládeneckém se jeví. Trvám, že nikdo, kdo věc pečlivěji uváží, nepopře, že pravdou to mnohdy býti může; vždyť děti, jestliže jich rodiče zbytečně nepřikovávali, prvé než vstoupily do školy, mohly si přece trochu povyskočiti a duchem svým zatěkati do končin, kam by rozum dospělého marně vnikati se snažil: máť mládež své žádnými pravidly logiky nespřádáné myšlénky a zná končiny a lidi a zvířata, o nichž veškerý země-, národo- a přírodopis dosud ani tušení nemá.

Nyní však, jak obecně se soudívá, seděti má v lavici jako ukováno a duše jeho obírati se pouze má tím a tím, co učitel mu ukazuje, neb o čem mu vypravuje. Zdaž, když ochabují nervy ondy čilosť jeho nohou i myšlének pudící, zdaž nemá též ochabnouti onen nerv (nerv to vagus), jenž řídí činnosť ústroje zaživacího, že místo bývalé nedosytnosti nyní se jeví nechuť k jídlu a z toho že pochází nesprávné vyměšování, a vůbec že celé tělo nedokonale se vyživuje a krev i nedokonale se tvoří. Mnohdy vymizí nechutenství toto již za několik dní, aniž by trvale porušilo ústrojí zaživacího, objevuje se však opět po každých delších prázdninách, by opět ponenáhlu přešlo, kdy nervy dítěte a celého ústrojí vůbec je tělesné si uvyklo přeměně nové.

Nelze tudíž popříti, že trpěti mohou ústroje zaživací u mládeže do školy vstupující a že teprvé ponenáhlu choroba ta vymizí a to dle toho, jak si tělo novému

spůsobu života uvyká. Však trvám, že nikdo rozumný tvrditi, ba ani mysliti nemůže, že to pouze škola má na svědomí; vždyť vůbec známo jest, známo býti může, že, jakmile změníme obvyklý spůsob svého života, reakce nastává, což nejlépe se jevívá u nováčků vojenských, o nichž lid obecně praví, že než-li se do vojančiny vžijí, jaksi celé tělo své svléknou, by nabyli nového, jež by snášeti mohlo „štrapace“ vojenské. Ano přestěhuje-li se týž člověk z krajiny jedné do krajiny druhé, navykati mu jest teprvé novým poměrům; a kdož by se podivil tomu, že i mnohý, prvé než-li zvykne světu, již se poručil. Jak svěží vrací se mnohý silný z pobytu na venkově z krajiny horské, kdež byla strava prostá, voda horská a procházky rozkošné, byť i někdy krkolomné, vzduch pak, že plíce radostí se smály; avšak i opak toho bývá; mnohému vzduch krajin horských jde opět hojně k duhu, ovšem dle spůsobu života. —

To tedy, co mnohý škole u věci udané připisuje, to jeví se tudíž povždy, kdykoli spůsob svého života změníme; a byť tedy i na učitelích bylo, by ponenáhlu uvykali děti tomu sedění a častěji pohybu jim dopřáli, hlavně *rodičů* jest povinností, aby škole tuto napomáhali, provádějíce buď sami, nebo posýlajíce lidi své s dětmi po vyučování školném na procházku, by tuto volně se projíti, ano povyskočiti si mohly; nikoli však, by jako na provázku vedeny byly, nebo v tak zvaném „dětském pokoji“ svůj vlastní zkažený vzduch a jiné výpary vdýchati a jako ukované opět seděti musily.

Že pak dále chození do školy neprospívá dětem, které krtice nebo chudokrevnosť a p. z domova do školy si přenesly, toť jisto jest; trvám však, že těmto neslouží ani domácí jich vzduch, ani domácí jich celý života spůsob nezdravý, jinak by zajisté neměly ni krtic, ni nedostatku krve. Těm a podobným snad škola ještě eldoradem a nikoli mučírnou býti může. —

A nechuť k jídlu, bledosť, průjem a p. choroby ústroje zažívacího, jež za doby školní mnohá přestarostlivá matka u dítěte pozoruje a pak ihned škole připisuje, to račiž mnohdy, ne-li vždycky připočísti těm krejcárkům, jež ona dítěti přistrčí, aby to otec, a tento, by to matka nevěděla, a jež rovnou cestou táhnou k cukráři nebo hokynářce, kde v šuplíku ihned zmizí za všeliké bonbony nebo jiné pěkně barvené cukrovinky, které nechuť k jídlu a ponenáhlu nezbytnou bledosť působí; vždyť ty pěkně barvené cukrovinky také mnohdy velmi pěkně — otravné bývají. A těch průjmů příčinu hledej, pečlivá matko v rozbité a nedostatečné obuvi, nepořádném obleku a p., což by mnohdy zacelil a chorobu zamezil ten zbytečně za pamlsek vyhozený groš, jenž i jinak dítě k nehospodářství, ano i mnohdy k jinému zlu svádí, jak ondy i nyní konstatovaly četné případy soudní a tu nejnověji onen o „trojlístku, jenž se pečlivě staral o fruktifikování strýcovy pokladny.“ Navádějme dítě ihned z mládí k pořádku a čistotě vzorné, ano minutiosní; i srostou s ním nerozlučně ctnosti tyto vábné, jež později život mu osladí a chrániti je budou před pohromou duševní.

A naskytne-li se tudíž u dítěte do školy chodícího choroba žaludeční, postarejte se nejprvé o to, by tak jako v každé chorobě nejdříve zapuzena, odstraněna byla *příčina choroby*, načež teprvé o řádné uzdravení postarati se lze. Dosud mnoho takých rodičů jest, kteří domnívají se, že dítě jich, jinak úplně poslušné, jísti *nechce*

Hospodyně, kněžka domácího krbu.

(Volné črty dle různých pramenův a vlastního pozorování píše *Ant. J. Votruba.*)
(Dokončení části I.)

3. Spořivosť.

Spořiti jest požadavky své redukovati na nejmenší; šetřiti, by neubývalo, skoupiti se, skrbiti; nebo *spořiti jest* požadavky své vzhledem ku svým příjmům tak určiti, že méně se vydá než přijme. Dle Pythagora jest *spořiti:* nouzi tříti a odepírati si. Kdo nouzi má na důležitém, aby měl nejdůležitější; kdo nedostatek má potřebného, by měl dostatek nejpotřebnějšího: ten tře bídu. Kdo si však odepře zbytečné a spokojí se nutným: odepírá si. V prvém případu jest spořivosť podmíněna okolnostmi, v druhém však dobrovolná. — Kdo *spořivý* jest, snaží se dosíci napřed potřebného, pak užitečného, konečně teprvé příjemného, mysle při tom nejen na přítomnosť, ale i na budoucnosť a bera si poučení z minulosti.

Při skrovných příjmech *nutno* jest, aby hospodyně spořila. Jest jí se obmeziti ve všem; požadavky domácnosti co možná nejvíce uskrovniti; jest jí počítati tak, aby vydej nepřevyšoval příjem. K tomu jest třeba mnoho síly a přemahání, při tom třeba hospodyni pevné vůle, hrdinného srdce, mužné mysli. Jest však lépe nouzi tříti, nedostatek toho či onoho cítiti, nebo říká se: „Kdo kupuje, co nepotřebuje, prodá brzy, co potřebuje“; výhodněji jest s málem toho či onoho spokojiti se, a moci říci: „toto vše jest mé“, než dluhy dělati, za cizí peníze kupovati, s cizími penězi hospodařiti, ba s cizím jměním nespořiti. Dluhy jsou žaludeční rak v těle domácnosti a při skrovných příjmech nejčastěji zhoubá, zkáza, neštěstí celé rodiny. Spořiti při dostatku všeho, čeho v domácnosti třeba nebo dobrovolně odepříti si toho či onoho i když si to vše hospodyně, majíc dle toho příjmy, může zaříditi, koupiti, dopřáti: toť *pravá spořivosť*, krásná to ctnosť každé řádné a moudré hospodyně.

Řekne mnohá z laskavých čtenářek: Proč mám spořiti, když důstatek všeho mám? I odpovídáme bájkou, kterou již v čítankách jsme byli četli v útlém věku svém. Kdo totiž nezná bájku o „cvrčku a mravenci“, kterou Lafontaine duchaplně znázornil a zobrazil *spořivosť v čas dostatku, ba nadbytku pro dobu nedostatku*, nebo jak praví naše pořekadlo: „pro pana Příhodu“! — Kdo nezná vypravovati příběh, který čteme v genesis (kap. XLI. v. 1—57.) o Josefu egyptském, který dal shromažďovati do stodol přebytek úrodných let pro příští leta neúrodná. Tedy již z pouhé opatrnosti, z pouhé starostnosti o příští leta, v nichž osud s námi divně zahrává, bude řádná hospodyně spořiti, by se jí pak nevedlo tak, jak tomu cvrčkovi, a neslyšela pak sousedek svých zdrcující a snad zasloužilá slova: „Nyní tancuj.“ Hospodyně řádná bude však spořiti v čas dostatku, v čas nadbytku v příjmech svých, by se jí vedlo, jako Josefu, tak aby v čas potřeby, v čas nouze domácí otevřela zásoby a úspory své z let dobrých, úrodných, a tím zachránila nejen sebe, ale i celou rodinu!! Ó, jak tu žehnati budou její miláčkové — spořivé máti!!

Jiná příčina spořivosti hospodyně jsou — *vlastní dítky*; pro své nejmilejší bude spořiti, by jim pak potřebné zakoupiti, nutné shromažďovati mohla! Jest nyní sice doba, že cení se domácnosť podle toho, jakým přepychem se žije; jak bohatě si rodina vede ve společnosti, v plesích, v divadle: ale často bývá přepych tento

veden nad síly vlastní, nad příjmy obyčejné! Toho všeho řádná hospodyně vystříhá se; spíše hleděti bude, by z obyčejných příjmův uspořila dle možnosti a dle okolností několik zlatých, které uloží pro své dítky, by pak dostalo se jim jaké, třeba sebe menší podpory z otcovského či mateřského podílu, neboť vždy a vždy řekne každý: Toť podíl můj; toť dědictví otcovo, toť dědictví matčino! Bohužel, že dnes hlavně dívka odkázána jest na svůj podíl, a také podle podílu, podle svého jmění má větší menší naději státi se *svou* hospodyní!

Těšme se, že neblahé tyto poměry jsou mimořádné, že jsou přechodné, ale že nastanou doby, v nichž i žena, i dívka ceniti se bude dle své dovednosti, dle své mravní hodnoty, dle svého všeobecného vzdělání, a tu opět hlavně dle svého vzdělání nejen pro literaturu, ale i pro domácnosť. Kéž doba ta brzy zasvitne v pozemský ráj náš, do vlasti naší!!

Konečně bude hospodyně šetřiti, by mohla poskytnouti *chudému podpory*, by mohla ze svého uděliti *nuzným almužny*. Jest to od jakživa a bude i vždy, že všude v obci jsou lidé chudí, lidé ku práci již neschopní, lidé, kteří pomoci potřebují. Není možná, by ve světě byli všickni boháči, tak jako nelze býti, by všichni byli chudí! Jako v přírodě jest největší a nejpestřejší barvitosť předmětů: tak také jest i co do jmění mezi pokolením lidským největší rozmanitosť. Jako netěšil by oko pohled na přírodu, kdyby královna květin sama — růže — zdobila celou pláň, celou naši zemi; tak také není možná, by byli lidé stejně bohatí!! Tu přestal by veškeren život, veškera píle, veškeren zápas, veškeren boj o existenci, o bytí člověčenstva! A proto vždy a vždy jsou a budou boháči, bohatí, méně bohatí, ba i chudí!! Hospodyně žije ve skutečnosti, žije mezi živoucími: nevymkne se tedy nikdy ze svazku všeobecnosti; za to jest jí působiti se všeobecností i ve všeobecnosť. Hospodyně bude dle své možnosti *štědrá*; udělí *ráda* ze svého přebytku dle slov Tobiášových synu svému daných: „Kterak budeš moci, tak buď milosrdný. Budeš-li míti mnoho, dávej mnoho: jestliže málo míti budeš, také i z toho mála rád udělovati hleď. Odplatu zajisté dobrou skládáš sobě ke dni potřeby.“ — „Dávej almužnu, kde a jak budeš moci: Máš-li mnoho, dávej hojně; máš-li málo, i z toho mála uděluj rád chudým!“ (Tob. k. 4. v. 8—10.).

Ale nejen sama, ale i dítky všechny učiti bude již od mládí, by byli k chudým, nuzným laskavy, šetrny, ano i štědry! Jak září blahostí, andělskou takořka radostí očko děcka malého, když podalo krejcar, anebo kus chleba ubohé stařeně, chorému starci? Jak milostivě a radostně tulí se dítko na prsa matčina, když slyší, že stařec, stařena dítko chválí za poskytnutou almužničku? A což působí více na dítko, než když může ze svého dáti chudému, nuznému? Který moment vychovatelský jest mocnější, účinnější, trvalejší, nežli když dítko samo ze svého uštědřuje chudým?! Jen přečísti dlužno článek*) „Štědrý večer“ z čítanek, nebo článek čítanek „Pomáhej chudému“ **) a dosvědčí každý pravdivosť slov těchto. Podobně známa jest věta z „Bergneri Venc. excerpta“ t. j. z výpisků jeho: „Dětem lepší věno dáti se nemůže jako šetrnosť“! Ale nač uváděti tisknuté povídky, nač odvolávati se na mrtvé písmeno, když upomínka z dětských let jednoho každého z nás jest živým

*) Viz mimo čítanku novou III. str. 13. též v listech těchto článek p. řed. Lepaře: „O citech“. Ročn. 1878. Seš. 1. Str. 11. sq.

**) Nová III. čít. str. 15.

toho dokladem; když pouhé rozhlednutí kolem sebe, když denní pozorování dětí nám nejbližších tak krásně a přesvědčivě doličují pravdivosť slov našich!!

Krásná, ale i nutná jest vlastnosť hospodyně naší, by byla spořivá, by šetřila, kde a jak může, neboť již spořivosť velmi trefně a důmyslně jest vyslovována v příslovích lidu našeho, v těchto zrnkách pravdy staleté. Na doklad uvedeme jen některé, které jsme vybrali z Jungmanna (Slovník): „Sporota jest veliké meyto“ (Komenský.). — „Pauperat enim dispendium, compendium opulentat“ t. j. „Ochuzuje zajisté nespoření, spoření obohacuje“. (Kom. Janua 853.). — „Schrána dílo přemáhá kdo šetří, ten má.“ — „Čeho jest nejvíce, toho šetř.“ — „Šetřila jsem toho co oka v hlavě.“ (Způsob mluvení.). — „Šetřím sobě jich, jako zřítelnice oka svého.“ (Komenského Labyrint).

Tak bychom mnoho jiných řčení a přísloví vybrati mohli z mudrosloví národu svého, ale dosti na uvedených; spíše obrátíme zraky své a mysle své k otázce veledůležité: *Čeho bude řádná hospodyně šetřiti?*

Odpověď na otázku tuto jest jednoduchá: *Hospodyně šetřiti bude a) času, b) potřeb domácích.*

a) Hospodyně spoří času.

„Čas jsou peníze“ praví praktický Angličan a má pravdu. „Čas jsou peníze“ platí nejen v obchodě, ale i v domácím hospodařství, neboť náležitě upotřebiti času jest částkou mohovitosti, jest částkou bohatství domácího hospodářství. Nebo kdo neví, že na náležitém rozdělení času, jakož i upotřebení času záleží rozkvět hospodářství rovněž tak, jako na zkušenosti, opatrnosti, statečnosti, čistotě a pořádku hospodyně naší? Ztratí-li hospodyně čas, ztratila vše, marně-li utratila čas, utratila nejdůležitější faktor v životě domácího hospodářství; promrhala-li zbytečně čas, promrhala nejdražší ze všeho zboží, ze svého majetku, co má v domácnosti, neboť kdyby ztratila všechny peníze, všechno bohatství, může ho opět nabyti prací a příčinlivostí svou; kdyby pozbyla však času, nikdy jej koupiti, nabyti nemůže. Proto poučiti dívky naše o *ceně* času, poučiti je, kterak by zužitkovati měly každé chvílky tak, aby v životě příjemné s užitečným, užitečné s poučným se střídalo, má býti již záhy úkolem vychování, nebo ztráta času u dívek velmi trefně líčena jest slovy písně známé: „Mladosť moje mladosť, ta se víc nevrátí!!“

Čas ubíhá, čas plyne rychle v propasť věčnosti, jsme synové, dcery času; žijeme v čase, protož nutno jest, užiti času, upotřebiti času, využitkovati času co nejvíce. I hospodyně musí počítati s časem a v čase, by s tím vyšla, by se jí času ku všemu a vždy v plné míře dostalo. Jest tedy prvou a svatou povinností každé řádné hospodyně, by si čas co nejvhodněji rozdělila, neboť praví Komenský: „Času získáme dobrým rozdělením“; bude péči její, by v krátké době mnoho vykonala, by v pravý čas a i v čase vyměřeném všechny potřeby domácího života udělati mohla, jak čteme v Čas. mus. III. str. 73.: „Jitra a večera šetř“ t. j. času příhodného ku všemu!!

b) Hospodyně spořiti, šetřiti bude potřeb domácích, nebo že veškeré potřeby domácí jako vůbec všude, cení se dnes penězi, tedy krátce řekli bychom, *hospodyně spořiti bude peněz.*

Mnohé a mnohé jsou okolnosti v životě domácím, při nichž a jich se spořiti může a spořiti má; nesčíslné jsou takořka věci větší menší, důležitější nepatrnější v domácnosti, které, třeba jako zrnéčka písku malá, buďtež pečlivě a šetrně snášena

na hromadu domácnosti celé podle vzoru mravenečka, který větší menší ba nepatrný prášek snáší opatrně, šetrně, ale i čile a neunaveně na ohromnou hromadu svého mraveniště. Buďtež veliké či malé, ba nepatrné věci a potřeby v domácnosti, šetrná a spořivá hospodyně na všechny pilný a bedlivý pozor dává; na všech i těch nejnepatrnějších s touže spořivostí spočine spořivé oko rozšafné hospodyně. Nemůžeme dopodrobna vše vylíčiti; protož toliko na některé věci chceme ukázati!!

Potřeb domácích šetři hospodyně co nejvíce. Hospodyně přihlíží řádně, by v zimě světlo marně a zbytečně nehořelo; podobně by se zbytečně neplýtvalo dřívím, uhlím, zkrátka topivem a svítivem. Často myslí hospodyně, že uvaří rychleji a lépe pokrmy, když přiloží velmi mnoho, ač se vše vaří na plotně. To jest omyl veliký. Přikládáním podporuje se výpar vody, ale nikdy nezvýší se teplota vody, když jsou, jak obyčejně bývá, nádoby nepřikryté. Přikládáním maří se topivo a podporuje dopodrobna vše se vlhkosť v kuchyni.*) —

V domácnosti šetří se i tím, že svítí se petrolejem místo dražších svíček, ba jak často na venkové bývá, že svítí se máslem, neboť není krejcaru na petrolej, ač máslo stojí desetkrát více. — Hospodyně spoří, když dnes topí uhlím místo dřívím, kterým dříve topívalo se, ač jest z uhlí větší a nepříjemnější zápach, který musí vždy hleděti co nejpečlivěji z kuchyně, hlavně z pokojů odstraniti. Ó jak jindy nešetřeno dříví? Jak plýtváno dřívím měkkým i tvrdým, které dnes co nejlépe využitkováno by býti mohlo? Dnes topí hospodyně s velmi dobrým výsledkem a velmi lacino koksem, který jest lacinější než uhlí, ale pro hospodyni velmi obtížno jest topení, poněvadž musí stále přihlížeti, by jí v plotně nevyhaslo! — Prádla šetřiti bude, když bude vždy přihlížeti k tomu, by prádlo nedávala do prádla ni příliš zašpiněné, — neboť pak nutno jest silnějšího louhu užiti nebo spotřebuje se více mýdla nebo musí se více práti, což vše prádlu škodí — ni skoro čisté, neboť každá hospodyně ví, (není tedy třeba dokazovati!) že častým praním a žehlením prádlo velmi trpí! — Podobně jako prádla šetřiti bude šatů svých, neboť známe z rozmlouvání Klatovského tato slova: „Uměj šetřiti šatův; neboť říkají lidé: Kdož šatův šetří, také od lidí šetřín bývá.“ (Klat. 121.) — Řádná hospodyně spoří, když vše co možná, doma se udělá, neboť radí Adam z Veleslavína ve svém hospodářství (I. 246.): „Na tomž jest nemalá sporota, neb což se doma udělá, za to netřeba platiti.“ — Mohl bych též uváděti příklady, kterými bych mohl poškádliti naše dámy a tím nepřízeň ku svým řádkům prostým u nich roznítiti, ale nebojím se jich, neboť to nejsou hospodyně, a řádky tyto jsou psány pro hospodyně. Nebo kdo řekne, že spořiva jest hospodyně, která drahými látkami vymetá ulice, sály, divadla? — Nebo může říci o sobě, že jest hospodyní, která dáma nezašije v pravý čas dírku buďsi v čemkoli, ale nechá ji, až jest z dírky díra? Nebo jest hospodyní dívka, žena, která před obědem pamlskem u cukráře nebo od cukráře zkazí si celý oběd? — Leč nechme stranou podobné extravagance našich *nehospodyněk*, a obraťme se opět k svým hospodyňkám! Naše hospodyně velmi pilny býti musí toho, by *spořily při kupování látek potřebných pro domácnosť*, a to tím, že nejen vždy dobré látky vyberou ale i lacino, co možná jest, koupí. Proto musí hospodyně vždy kupovati potřeby pro domácnosť v právý čas, kdy totiž co nejlaciněji, ale i nejlepší věci koupiti

---

*) Bližší udáno a vysvětleno bude v odstavci „Kuchyně“, o čemž později!

může, jako na př. mouku (dlouho uschována pozbývá mazu a kazí se snadno), máslo (máj—srpen), sádlo, luštěniny, brambory atd.

Podobně bude v pravý čas kupovati svítivo, hlavně však palivo (v letě, neboť suché a štípání lacinější!) — Mimo to nesmí, jsouc hospodyně spořivá, kupovati od překupnic, hokyň a p., ale vždy na trhu, praví ť dobře přísloví: „Nežli ke kovaříčku, raději ke kováři.". Nesmí litovati kroku, chce-li dostati věc dobrou, ale i lacinější; podobně i nesmí promeškati trhu, má-li si koupiti potřeby domácí lacino, ale i dobré i spolehlivé, při tom poměrně laciné, — ač musí opět pamětliva býti přísloví „Láce za láci, peníze darmo"! — Abychom potřeby domácí dobře volili, třeba jest látky dobře znáti, jich druhy, přednosti a znaky, jakož i při nich možné podvody. Mnohé falše poznají se toliko drobnohledem, jako šafrán, čaj, tkaniny a j, v., protož moudřejší a výhodnější jest pro hospodyni, darovati jí ku svátku nebo k Ježíšku a p. drobnohled než divad. kukátko. — Při všem jest nutná znalosť měr a vah hlavně nyní, kde zvykli jsme byli starým a prodává se vesměs na metrické míry

Spořivá hospodyně šetřiti bude hlavně v jídlech a nápojích.

Řádná hospodyně připraví vždy pro svou rodinu poměrům svým slušný stůl ale co nejlacinější, neboť praví přísloví: „Kdo spořiti chce, od úst začíti musí." Kuchařské knihy podávají mnohé a výtečné recepty pro nejrozmanitější jídla a nápoje které v domácnosti potřebny jsou. Tyto jsou všechny spíše pro dovednou, zkušenou hospodyni, nikoli však pro začátečnici kuchařku. Dobrá hospodyně, kuchařka zná ze své zkušenosti a dovede s menší výlohou podobná chutná jídla připraviti než jak udána často jsou v té či oné kuchařce; zvláště dovede uspořiti věcí, které jsou drahé, jako vajec, smetany, cukru a p. v. — Za to však v žádné knize kuchařské není, ale i býti nemůže, mnoho-li pro rodinu vařiti se má, by ni nezbylo příliš mnoho ni by se nedostalo. Dobrá a rozumná hospodyně sama svým důmyslem a důvtipem. jakož i svou zkušeností vyzkoumati, sama vždy uznati musí, neboť v různých rodinách buď dle zaměstnání, buď dle stavu, buď dle jiných okolností potřebuje se jídla a nápoje více nebo méně. Podobně i dle různých dob ročních nutno vařiti nejen rozličná jídla, ale i též rozličně mnoho jídla!!

Mnohá z laskavých hospodyň řekne: „to, nebo ono jest nepatrno", toť ani nestoj za řeč, abych se o to starala, bych toho šetřila", ale té a podobné pouze připomínáme, že „krejcar a krejcar jsou krejcary dva", nebo „kdo nešetří krejcaru, nemá zlatky", nebo konečně „kdo není s málem spokojen, nedostává nic", za to „kdo s málem spokojen, nad mnoha ustanoven bude"! Protož spořivá hospodyně šetřiti bude kousek nítě, jehly nebo kousek másla, nebo kousek cukru. Mnohá řekne, toť věru až příliš, toť pedantická spořivosť, toť aby člověk staral se od rána do večera o to nejmenší, o to nejmalichernější, by nepřišlo na zmar; ale ač jest velmi obtížno, starati se o každou maličkosť, z níž mosaika domácnosti tak krásně a pestře složena jest: přece dobrá a rozšafná hospodyně ráda a ochotně vykonává povinnosti své, neboť časem přidruží se k ní milý host, který nás mile provází, všude pomáhá, cestu trnitou urovnává v povolání našem, jest to milý přítel — *zvyk.* Zvyk jest druhá přirozenosť (consuetudo secunda natura) a ovládá živou i mrtvou přírodu, jakož i provází nás po cestách našich i dobrých i zlých. Kéž zvykneme toliko *cestám dobrým a cnostným*!!

Na konec chceme krátce ukázati opět ku krajnostem krásné této vlastnosti,

které v rodinách často vídáme. Jsou to *spořivost* jednak *marnivá*, ba často *marnotratná*, jednak *skoupá* či *lakomá*.

Marnivá nebo *marnotratná* hospodyně nakupuje do domu svého věcí, kterých nutně třeba není, nebo malicherných věcí místo důležitých a potřebných; nebo kupuje nepatrné věci za drahý peníz anebo je za drahé cení. Tu pak jest přeplněný salón, v němž to vyhlíží jako v módním a truhlářském skladu, nebudí cit esthétický, nýbrž spíše směšný, poněvadž činí dojem vyšperkované, nemístné chlouby, a dokazuje, že velitelka domu nemá ni zdání o tom, co jest *krása*. Nebo hospodyně marnivá opičí se po módě, ať už to přiměřeno její postavě nebo stavu nebo poměrům peněžitým; objevuje se všude a vždy ve skvostném, drahém obleku, ač pro ni třeba v nevkusném. Nebo marnivá žena svolává si často přítelkyně své a tu na odiv staví nejen svou domácnosť skvělou a bohatou, ale i častuje je nad míru bohaté, jen aby mluvily o ní jako o skvělé, bohaté hostitelce. Ať stojí, cokoli podobná večeře; ať vystačí či se přivydluží na skvělou svačinu, jen když přítelkyně její o ní roztrnšují, že má domácnosť znamenitou, domácnosť bohatou! Čeho muž dobyl a vydělal, má žena uměti zachovati, ale nikoli rozmarniti, nebo dobře praví naše přísloví: „Žena v zástěře dovede vynésti, co muž na vozích přiváží."

Opak hospodyně marnivé nebo marnotratné jest hospodyně *skoupá*, ba *lakomá*. Tato jest na sousto chleba jako drak; nepřeje najísti se rodině, tím méně nají se sama. Pokrmy a nápoje připravuje tak lacině a jednoduše, že stávají se až nechutnými. Šaty sobě a všem členům rodiny sotva popřává, a bojí se vždy, by se neroztrhaly, nezcuchaly, neupotřebovaly. Pro lakotu a skoupost nepřeje žádnému sebe menšího vyražení, sebe menšího potěšení, sebe menší radosti, vždyť „každá radosť něco stojí." Pro krejcar dala by si, jak přísloví praví, „koleno vrtat" a co může utrhuje, jako řemeslníkům, kupcům, služebným a p., třeba jediný krejcar! Spoří, šetří na krejcarech, při tom však nevidí, že škodí často domácnosti zlatkami!

I nechceme dále barvami živými líčiti, jak kolem nás jeví se extremy řádné hospodyně, toliko chceme připomenouti na konec, jak lid náš mluví o lakotné hospodyni, když praví: „Přílišná šetrnosť blíží se k lakomství" (Sych. Phr.) nebo jak čteme v slovníku Rešeliově: „Což neslušně spoří Stejskal, to utratí s hanbou Vejskal."

Protož řádná hospodyně vystříhá se krajností nehezkých i v příčině spořivosti v domácnosti, ale vždy a ve všem bude hleděti, by dosáhla, domohla se svou spořivostí všeho toho, čeho v domácnosti třeba; ale také by využitkovala, ušetřila, ničeho nepozbyla, čeho v domácnosti dosáhla, docílila. Spořivostí žen, hospodyň našich rozmnoží se blahobyt náš, zkvetne i blahobyt rodin, jakož i národa našeho!!

4. Pracovitosť.

Heslo: „Z pilné ruky naděje zkvétá!"

Užitečně starati se a působiti buď pro sebe buď pro jiné nebo pro obé zároveň, sluje *pracovati*; jinak: *práce* jest vynakládati své síly tělesné nebo duchovní k účelu nějakému (Jungm. str. 423.). Práce jest buď duševní buď tělesná. V prvém případě pracuje, jak říkáme, hlava, když užitečné vymýšlí; v druhém případě však tělo svými končeninami, totiž rukama a nohama. Mezi pracemi těmito jest vždy vzájemný vztah, vzájemné působení; tak bere hlava na pomoc práci tělesnou a naopak

tělo radí se s rozumem, jak práci co nejsnadněji, co nejlépe vykonati má. Každý člověk ku práci jest stvořen, nebo kdo si člověka bez práce mysliti chce, vymýšlí si báchorky pošetilé z předpotopních zemí; kdo však ve skutečnosti zůstati míní, vidí indiana, který si ušněruje tělo nebo který si naplní žaludek svůj hlinou, by zahnal hlad jej trápící; nebo vidí Kanibala, který ve své zvířecké divokosti napadá jiné lidi, své spolubratry, poněvadž se nenaučil jiným spůsobem potřeby si získati, zkrátka poněvadž se nenaučil pracovati! Podobně nepřirozeno, ba proti povolání lidskému jest, který žije z práce jiných, z mozolů cizích, neboť práce jest nutností každého člověka; zdraví již vyžaduje, by člověk pracoval, neboť čteme (genesis cap. III. v. 19.): „V potu tváře své jísti budeš chléb, dokavádž se nenavrátíš do země, z kteréž vzat jsi: nebo prach jsi a v prach se vrátíš!“

Aby však práce nestala se obtíží nebo břemenem nepříjemným, třeba jest: *a)* by člověk uskrovnil se ve svých potřebách; *b)* by práci zvykl a si ji zamiloval, zalíbil; *c)* by člověk nejen pracoval, ale i učil se, ba i dovoleného užíval; a konečně *d)* by práci si řádně rozdělil. Na doklad toho všeho stojtež zde opět některá přísloví našeho lidu, jako: „Po práci milo odpočinouti.“ — „Kdy jest práci konec, sladký jest odpočinek.“ — „S nouzí se potká, kdo se práci vyhýbá.“ — „Žáden bez práce nejí koláče“. —

I hospodyně naše pracuje, nutno jí v domácnosti pracovati a práce její jest harmonické působení sil její i duševních i tělesních. Znaleckou rukou a ostražitým okem pořádá a jedná v domě řádná hospodyně; stará se časně z rána i pozdě na večer o všechny potřeby celé rodiny, pracuje *tělesně.* Hospodyně řádná dále koná vše s rozvahou, zrale a důkladně vše uváživši, jak by každému nejlépe vše užitečno, příjemno, zdrávo bylo a jak by vše od zkázy a úrazu uchrániti mohla, zkrátka pracuje *rozumem.*

Práce hospodynina jest zárodkem a sloupem blaha a spokojenosti; přispívajíc ku blahobytu, osvěžuje mysl a udržuje rodinu na výši čilého ruchu. Kouzlo pilnosti jest zlatým, čarodějným proutkem, jímž otevíráme ukryté poklady.

V rodině, kde hospodyně matkou jest, kde nejen ošetřovati, ale i vychovávati má dítky své, tuť duševní činnosť nejvíce jest činná. Neboť matka jest to přede vším, která zárodek k útlé rostlince, v poupěti dřímajícího ducha dětského buditi, která duševní vzrůst dítěte zároveň s tělesným podněcovati, vyvíjeti má. Matka, tato jemná rozumná máti, jest přirozenou vychovatelkou mladého člověka a její nejdůležitější prací jest syna, dceru svou připraviti a vychovati pro jich budoucí stav, pro jich příští povolání, jakožto občana, občanku pro tento svět, jakožto křesťana pro nebe, pro věčnosť!

V rodině jest práce rozdělena mezi muže a ženu. Muž pracuje mimo dům, žena v domě. Muž vydělává, žena udržuje. Tato hospodaří s výdělkem mužovým; snaží se výdělek tento k dobru své rodiny celé využitkovati. Proto řádná hospodyně se sluncem vstává, pamětliva starého přísloví: „Kdo ráno vstává, tomu Pán Bůh dává“; „ranní ptáče dál doskáče.“ Vstává-li hospodyně záhy z rána, vzchopí se i veškerá čeleď ranní dobou, celá rodina časně, vědouc, že hospodynino oko přihlíží. Tu každý jsa v pravý čas na místě svém, dá se chutě do práce, čímž vše se urychlí a usnadní. Pak po celý den neunaveně v domě vládne, řídí, pracuje; v obtížných věcech a okolnostech, při práci sebe těžší obtížnější a nikdy není mrzuta, tím méně

malomyslna, ale podobna pracovité Penelopě*) den co den stále přede bez omrzení, bez únavy na tkanivu domácnosti své.

Řádná hospodyně dobře ví, že práce, obzvláště užitečná práce, jest pramenem bohatství, vnějšího i vnitrného blahobytu rodiny, poskytujíc jí pravou rozkoš a vystříhajíc jí škodlivé rozmařilosti a zhýralosti, lenosti! Pracovitostí hospodyně stojí celá domácnosť; leností hospodyně hyne celý dům, dostavuje se do rodiny, do domácnosti nouze a bída, a veta po blahu a spokojenosti, po klidu a míru v domácnosti, nebo: „Nouze do dveří, láska ze dveří.“ Kde hospodyně sama ku všemu rukou svých nepřičiní, kde sama ku všemu nedohledne a sama všecko nespravuje, neřídí: tam hyne a na mizinu přichází hospodářství jsouc v šanci dáno libovůli, plýtvání a často i nepoctivosti cizích lidí, neboť praví přísloví: „Z cizího krev neteče!“

A proč by dívka naše, proč by žena dnes měla se styděti za práci pro *své* nejmilejší, pro *své* nejdražší, pro své rodiče, pro své bratry a sestry, pro své dítky? Dnes hospodyně naše dobře zná, že „práce nehanobí“; ona ví, že pohled na hospodyni, jež pečlivě plní povinnosi svého povolání v rodině, pohled na milující matku, upřímnou choť, jež jest v pravém smyslu slova *matkou* a *chotí,* jest zajisté obraz velkolepý a unášející!! A což neuvádí dějepis národa našeho dosti učinných příkladův o děvách a ženách našich předků slavných, jak vyznamenávaly se pracovitostí, pilností a to u dívek a žen nejen chudých, ale i nejbohatších! Kdo nezná významná slova našich nejdražších památek básnických, totiž rukopisu královdvorského, kdež čteme: „Věje větříček s kniežeckých lesóv; běže zmilitka ku potoku, nabiera vody v kovaná vědra.“ (Vydání Hankovo z 1869.). A jinde (str. 58.): „Pleje děva konopě u panského sada; pytá sě jiej skřivánek proč je žalostiva. Kakbych mohla ráda býti? malitký skřivánče! odvedechu zmilitka u kamenný hrádek. Kdybych perce iměla, písala bych lístek; ty malitký skřivánče ty by s niem tam letial. Nenie perce, nenie blánky, bych písala lístek; pozdravuj drahého pěniem, že zdě hořem nyju!“ Viděti z toho, že dívky naše nejen rukama pracovaly, ale i, ač je to řečeno básnicky, psaly, tedy práce to duševní. —

Podobně významno jest slovo, které čteme v rukopisu zelenohorském ve zlomku nadepsaném „Sněm“ (Hankovo vydání z r. 1869. str. 59.): však ot svej

*) *Penelope* (Penelopeia), dcera Ikariova a Periboiina (n. Polykartina), choť Odyseova, krále na Ithace, matka Telemachova, za starého věku vzor cudnosti a věrnosti manželské. Poněvadž Penelope co panna krásou se skvěla a mnoho nápadníkův o ni se ucházelo, ustanovil jim otec Penelopin běh o závod, v němž Odysseus zvítězil. Dle jiné báje žádal Tyndareos u bratra svého Ikaria proň za Penelopu, jsa mu povděčen za mnohou radu, by všem nápadníkům Heleniným uložil přísahu, že vyvolenému ženichu jejímu proti každému bezpráví a ukřivdění budou přispívati. Když Odysseus po ztroskotání města Troje dlouho bloudil a do vlasti své se nevracel, žádali vznešení Ithačané na Penelopě, by některého z nich za manžela si zvolila. Tato prohlásila, by sečkali, až dotká tchánu svému Laërtovi roucho pohřební; aby však nabyla času, rozpárala každé noci, co za dne utkala. Po tři léta zdržovala takto nápadníky; však když jim služky Penelopiny lesť puinu prozradily, usilovali ještě dotíravěji, by se nejlépe rozhodla. Tu však navrátil se manžel její a zprostil ji dotíravých nápadníků, zahubiv je šípy z osudného luku Eurytova. (Slovník naučný. Str. 222. Díl VI.).

čeledi vojevodí, mužie pašú, *ženy ruby strojá*, i umre-li hlava čeledina, děti vše tu zbožiem v jedno vladú atd.

Kdo nezná jeden z nejkrásnějších pokladů básnictví doby novější, totiž „Kytici," v níž Erben tak krásně pěje:

Štědrý den. (Str. 60.)

Toč se a vrč, můj kolovrátku!
ejhle adventu již na krátku,
a blízko, blizoučko štědrý den!

Milo-tě děvčeti přísti, mílo
za smutných zimních večerů;
neb nebude darmo její dílo,
tu pevnou chová důvěru.

Podobně v básni „Zlatý kolovrat" (str. 44.) čteme: Pán jede kolem chaloupky, a žádá píti, na to

„Vyšla dívčina jako květ,
neviděl také krásy svět;
přinesla vody ze studnice,
stydlivě *sedla u přeslice*,
předla, *předla len*.

Ale nejen prosté dívky, ale i králová předla, jak n. př. čteme v téže básni str. 57.). Přijel král z války a tu ukazuje mu králová koupený kolovrat zlatý; načež žádá král:

„Pojď se má paní posadit,
upřeď mi z lásky zlatou nit."
Ke kolovrátka chutě sedla,
jak zatočila, celá zbledla —
běda, jaký zpěv!"

Tak čteme v básni „Vodník" (str. 98.):

Ráno, raníčko panna vstala,
prádlo si v uzel zavázala:
„Půjdu, matičko, k jezeru,
šátečky sobě vyperu." --

Tak bychom mohli mnohé a mnohé uvésti na doklad, že dívky naše, ba i vznešené dámy za dávných dob za práci se nestyděly, ale spíše považovaly za nehodné, nectné domácí hospodyně zaháleti, nečinnou býti.

Všude jako u nás byla pracovitosť žen a dívek v největší úctě. Ze mnohých příkladů stůj zde pouze jeden, který čteme v „Naučných listech obecných" z r. 1860. str. 123.: Římané obléhali hlavní město Rutulův, Ardeu. Jednoho dne povstala za jiným hovorem rozepře mezi syny královými a strýcem jejich Tarquiniem Kollatinem o hodnosti a výbornosti jejich manželek. Každý velebil svou. Nač se hádati, pravil kníže Kollatinský, poďme a vizme, co v nepřítomnosti naší dělají! Sednou na kůň a v soumraku jedou k Římu. Paničky římské našli, any ověnčené kvítím při hlučném kvasu víno pijí. Pozdě v noci

dorazí i do Kollacia. Lukrecia sedí uprostřed služek svých a přede vlnu. Všem se zaměstnání její zalíbilo a jednohlasně se jí cena přiřkla.

Škoda, přeškoda, píše V. Lužická,*) že vystěhovaly se z domácností našich již přeslice! Když naše pramatky předly, bylo více poesie v jádru národa milého. A veselé přástvy! Což jsou vaše velkolepé plesy a rozličné jiné zábavy oproti těmto schůzkám? Tu se předlo, zpívalo, vypravovalo, básnilo, žertovalo, toužilo, milovalo!

Naše šicí stroje sice také vrčí jako druhdy přeslice, ale oné kouzelné moci více nemají a pochybuji, že kdy básník budoucnosti předvede dívku milující u šicího stroje, jako Goethe Marketu při přesličce.

Průmysl vytlačil přeslice z domův, a s nimi jakoby se byl stěhoval i blahobyt. Druhdy slynuly české hospodyně svými bohatými zásobami příze, lenu, plátna a jiného vinutí. Za našich dnů hledáme opět v jiném svou chloubu; v domácnostech našich se dnes všecko změnilo. Dnes má hospodyně zcela jiný obor působení svého, zcela jiný směr hospodaření svého. Ale nesmí, voláme nesmí i dnes vymizeti hospodářnosť českých žen, českých dívek! Dnes musí dívky naše učiti se mnoho; ženy naše musí býti obeznámělé ve všech oborech vědy, literatury; žena, dívka česká musí býti vzdělaná, v pravém slova smyslu vzdělaná v každém ohledu, v každém směru, ale při všem musí zůstati dívkou, ženou přede vším, a pak hospodyní zvláště!! Dnes žena naše, žena česká, dívka i hospodyně musí býti nejen vládkyní domu, nejen paní domu, ale ona musí býti kněžkou pilnou, pracovitou, prvou pracovnicí u oltáře krbu domácího, ona musí býti *činnou duší* domácnosti své; středem, kolem něhož otáčí se blaho, povznešení a rozkvět rodiny; o našich dívkách i dnes platiti má žertovná slova Rubešova, když zpívá: „která poslední jde spat, — a zas ráno první vstává, — která vždy má co dělat, — jíž se práce nedostává; — která co včelinka čilá — po celinkém domě lítá, — řídí, rovná, snáší, čítá, — opravuje, smetá, čistí, — každý hrneček umístí, — jížto domácnosť jest milá: — ta, ach! ta by pro mě byla.“**)

Milý národe můj, přičiň se, bys v brzku vychoval si v smyslu tomto dívky, ženy, hospodyně, matky své!!

5. Pobožnosť.

Modli se a pracuj. (Přísloví).

Pobožnosť jest sestra pracovitosti, neboť praví přísloví: „Člověče přičiň se, Bůh ti požehná“; jest to vlastnosť, kterou vykládají: obírati se na mysli Bohem, aby člověk city a úmysly k dobrému v sobě roznítil a v životě ctnostném sebe utvrdil.***) — K soukromé, domácí i veřejné pobožnosti zařizují se zvláštní cvičení a každé takové cvičení slove též *pobožnosti.* Sem náležejí n. př. litanie; cvičení u víře, lásce a naději; cvičení z písní, modliteb a rozjímání a p. v. Patrno, že cena

---

*) Ve svém krásně psaném spise, který ze sbírky spisův k poučení a zábavě „Ženský svět“ sluje: „Žena ve svém povolání“. Sv. I. R. 1872. Spis tento měla by každá naše dívka uměti na zpamět!!

**) Spisy Fr. Rubeše. I. V Praze. 1860. Str. 164.

***) Slovník naučný. Pobožnosť. VI. díl. Str. 476. — „Pietismus.“ VI díl. Str. 350.

pobožnosti leží v uspůsobilosti její, ušlechtiti mysl a srdce člověka. Blouznění člověka po nábožných cvičeních a modlitbách, jakoby měly neobmezené ceny do sebe; oblíbení v cvičeních malicherných, jimiž nelze pokročiti v dobrém a tak husté obírání se modlitbami a rozjímáním, že až zanedbávají se důležité života a stavu povinnosti, slove *pobožnůstkářství.* Toto spokojí se zevnější formou, pobožnosť však vnitřním jádrem a liší se pravá pobožnosť též od pietismu, zvláštního to citu náboženského. *Upřímný pietismus* pak rozeznávati sluší od *licoměrného*; ku mravnímu životu, jenž vyžaduje živou a úsilnou vůli a netoliko rozkochaný cit, nedostačuje sice ni stanovisko] upřímného pietismu, však nutno-li nazvati již tento druh pietismu *slabostí* ducha i srdce, tož jest pietismus neupřímný skutečnou *nemravností* veškerého opovržení hodnou, neboť chovává v sobě jádro pokrytství, přikrosti, vášnivosti a nesnášelivosti náboženské, nezůstávaje ni prost hrubých poklesků smyslných.

Pravá pobožnosť jest kořenem všech ostatních ctností domácích. Neboť jako ze zrna v lůně země nejdražší rostliny vznikají, rozkvétají: tak klíčí z pravé, čisté bázně boží v srdci zbožné hospodyně ony vzácné vlastnosti, které ji za choť, matku, hospodyni co nejpříhodněji a nejdůstojněji spůsobilou činí. Netoliko slovy a planým návodem „pobožnou, jak říká lid, hubou nebo pobožnou na oko“ vede řádná hospodyně dítky a čeládku ku pobožnosti, ale následování hodnými příklady svými, které užitečnější a prospěšnější, jakož i účinnější jsou než veškera kázaní o morálce a dobrých mravech, jakými dítko a čeládka skvíti se má. Modlitba její nebude nikdy pouhé slov odříkávání, ale vycházeti bude vždy z útrob nejvnitřnějšího srdce její, ze srdce srdce její! I bude přihlížeti, by veškeří členové rodiny její jako ona sama zbožností slynuli, nebude slyšeti v domě ni jednoho rouhavého slova, ale vždy hleděti bude, by ctil se náboženský výkon. Neděli a svátky slaviti bude s největší úctou a zabrání, by odpoledne zbytečně se neznesvěcovalo. Svátky sv. patronů našich*), patronů jednotlivých členů rodiny vždy v úctě bude chovati a pozdrav krásný, křesťanský, zbožný milejší jí bude, nežli směšný „ruku líbám“ (děti říkají: „ku líbám“ nebo „stiand“!).

Řádná hospodyně bude vždy přísna sama k sobě, však snášeliva k druhým; veselá v chování k druhým, odevzdána do vůle boží v neštěstí; sousedská a smířlivá, obětavá pro své nejmilejší, jakož i snášelivá k jinověrcům. Nikdy nebude necitliva v štěstí k neštěstí jiného, ale vždy pamětliva jsouc slov písma bude udělovati ze svého chudým a to vždy poctivým srdcem.

Pobožná hospodyně dobře zná, co velicí muži praví, jako: „Ty pobožný buď a poníženě se modli: neopustí tě otec nebeský“ (Komenský: Janua 976) „Pobožného rozmlouvání vždy jest moudré.“ (Syr. 27. 11.) — „Pobožnému ničeho neodepře Hospodin.“ (Žal. 84. 12.) — „Připojujte k trpělivosti pobožnosť, k pobožnosti pak milování bratrstva.“ (Petr. 1. 6.) —

A co říci máme o matce? Jak matka vychovává dítě své? Pečlivá matka vychovává dítě své tak, aby bylo nejen vzdělaným a duchaplným občanem lidské společnosti, ale i také *mravným* člověkem**)!

Mravné vychovávaní matčino začíná již od kolébky. Jakmile dítě probouzí se ku vědomí; jakmile již zná matku a otce, učí je matka znáti Boha, ukazujíc mu a

---

*) Věru hnusí se, když i na dny Čechům tak svaté pracuje se zbytečně!!
**) V. Lužická· Žena ve svém povolání. Str. 93.

povídajíc mu: „Kde je pánbiček"; „vidíš, pán Bůh"! dítě nerozumí tomu, ale vnímá slova matčina v dušinku svou a zvyká si tak, hledati v nebes jasné obloze nejvyššího, nejlepšího otce a světlo, které ozařuje dráhu jeho po celý život.

Dítě vzroste, je mužem, je ženou, ale *nikdy* nezapomene prvých dojmů svého dětství; povždy člověk hledaje útěchu v nehodách a protivenstvích, pohlíží v nebes jasnou báň a snaže se vniknouti slabým zrakem svým v to moře vzduchové, nesmírné, neobsahlé; myslí, že dýše volněji a že srdce jeho se utišuje. Ano i muž učenec, který výhradně ve vědě hledá základ blaha, i muž rozervanec, který byl pohřbil v zápasu a víru světovém svou víru, naději a pocity blahého dětství: i ten mimovolně pozvedá svých zraků k nebi, když ho tíží osudy života. Co tam hledá?

Hledá tam *světlo života*, útěchy, míru a poklidu! Vzpomíná na matku a duch lásky mateřské oblétá ho, šeptaje mu slova útěchy a povznesení!

Tak zasévá matka city důvěry a zbožnosti v srdce dětské a stává se buditelkou citu *mravního*, citu *náboženského*, citu *vznešené poesie*, které život lidský krášlí a posvěcují. Bez těchto citů neměli bychom ani chrabrých rekův, ani hrdinných bojovníků; nižádných mužů, již by obětovali životy své za blaho vlasti a národa, již by věnovali síly ducha a těla svého zájmům veřejnosti; neměli bychom nižádných umělců, básníků, pěvců ani nižádných světových geniův.

Matka, ta moudrá vychovatelka, vede dítě do milé přírody; do těch přirozených kras a vnad nejlíbějších, učíc je naslouchati zpěvu ptactva nebeského; učíc je poslouchati šelest korunek stromů, vání větru, bublání potůčku, ba i rachocení hromu; učíc je všímati si pestrosti barev nejrůznějších po celém povrchu zemském jakož i v kapce rosní nebo v krystalu jinovatky za krásného dne zimního nebo v té velebné, překrásné duze na obloze nebeské! Matka učí dítě modliti se v přírodě, klaněti se velikosti a moudrosti největší, jakož i velebiti dovednosť a rozmanitosť zjevů nejkrásnějších. Nebo pouhý pohled na hvězdnaté nebe s rozechvěním a pohnutím své mysli k Nejvyššímu jest též modliti se! Podobně moudrá matka vede dítko své, vždyť nejlepším spůsobem vštěpuje v útlé srdce dětské vznešenosť a krásu, vždyť vštěpuje nadšenosť a moudrosť, radosť a lásku k milé přírodě, k milému žití. Jak šťasten každý, kdo rozumí přírodě; jak šťasten, který city své buď trudné buď milé vnáší na prsa matky přírody! Tak v té milé přírodě cítíš radosť dvojnásobně; tam veselíš se mezi veselými; ale i zajdi, když truchlíš anebo když bol svírá srdce tvé, do matky přírody a vyplač se na srdci její; — ó, jak pak ti volno, jak sladko!!

Seznáním skutků božích v přírodě poznává člověk i samého Tvůrce blíže a stává se mu tím i podobnějším, zdokonaluje se a dochází vznešeného důstojenství svého; poznav lépe tvorstvo boží, pozná lépe povinnosti své k Bohu, k sobě samému, k bližnímu i k ostatním tvorům všem!

Nedovedu si mysliti dívku, ženu bez oné nadzemské ctnosti; nemohu si mysliti ženské pokolení, které, ač od přírody nadáno citem, jemností, jest bez víry, bez Boha, bez náboženství. Žena bez náboženství podobá se květině bez vůně! Hnusí se věru slyšeti výrok ženin: „jsem bez náboženství," spírá se tomu cit i muže atheisty, když slyší výrok ženin, která chce se počítati mezi intelligenci, mezi vzdělané dámy, mezi vzdělance vůbec, ve společnosti pravila veřejně: „Byla jsem v kostele, poněvadž mi tam psík veběhnul"!! Ač pravdivá, přece odvážná, ba na prosto neženská a ošklivá to slova!!

Za to dívka, žena, matka v pravém slovu zbožná, jest šťastna; jest velebný zjev; jest schopna všech vznešených, člověka v pravdě krášlících citův i skutkův. Útrapy a ústrky tohoto světa, nadchnuta-li jest hospodyně zbožností, netíží ji tou měrou; neštěstí, ztrátu jmění, ba i nejdražšího svého pokladu, buď matky buď otce buď chotě buď dítka snáší žena volajíc: „Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal; budiž jméno Páně pochváleno.“

Kdo neví, jak pěje náš slavík jihočeský, náš veliký pěvec Čelakovský ve své „Růži stolisté“: „Nejpyšnější tvor jest panna — v nejhlubší své pokoře“; kdo z nás nezpíval sám velebnou píseň se zanícením: „Když tě vidím, má panenko, v tom kostele klečeti“; kdo viděl kdy milostnější zjev, jako Marketu jdoucí z kostela?

Protož naše česká hospodyně bude pobožnou, bude cítiti duchem pramátí svých, bude hájiti i svým životem víru, vlasť i národ; žena naše, dívka česká nikdy nebude v náboženství *lhostejnou*, *nedůvěřivou* říkajíc (dle Musy moravské str. 385.): „Pověz mi staříčku, můj pobožníčku, která víra nejmoudřejší„; aniž bude *modlářskou*, tím méně *přepjatou pobožnůřstkařkou*, zapomínajíc pro růženec, denní kázání, chození z kostela do kostela ve svátek i ve všední den ráno i večer atd. na povinnosti, které má dívka k sobě sama, k svému vychování, k svému bytí pozemskému; nikdy nezapomene žena česká povinností, které má k rodině, ku svým dětem, ku své domácnosti; nezapomene matka povinností svých mateřských! Kéž skutkem v domovinách našich stanou se slova Rubešova (Str. 160-161.), která pěje o dívce zbožné: „Která jenom pro modlení — do kostela chodívá, — a tam v blahém zanícení — za všechny se modlívá; — jejíž očka v knížce dlí a srdéčko se chvěje — mysl čistá, božským ohněm zňatá, — a dušinka dobrá, zde již svatá — s andělem své nevinnosti — z mrakotné snů říše spěje: Nebesa! ó klesni duchu bláhový — ztiš se, cite; oněm, hlase padlý! — Blažen, za něhož se takový — andělíček zde již modlí!!“

Příspěvky k dějinám našeho vzkřišení.

Sebral *Karel Adámek.*

(Dokončení.)

Až do té doby prospěch v umění v tak velikou úrodnosť vzrostl, tolik znamenitých básnířův a spisovatelů prosaických o zvelebení národního vzdělání se pokusilo, že by třeba bylo velmi obšírné knihy, kdyby se mělo všecko nahrnutí duchovních vývodů všeho druhu umění v jednom shromážditi, a nejznamenitější toho všeho, tak jako výbor ducha národního na odiv postaviti.

Pohledění na to nejspíše c. kr. pana radu, obojích práv doktora a prof. řeči české Jana Nejedlého vedlo, když roku r. 1806. Hlasatele Českého vydávati začal, jehožto vyjití vedle jeho záměru i vedle obsahu jistě třetí dobu zase oživující literatury české činí. Neboť od té chvíle nejvýbornější hlavy dosti nalezaly příležitosti spisy své, jenž se pro zvláštní vydání nehodily, jakož i zlomky obšírnějších prací veřejnému posouzení podati a tudy pochvaly svých spoluvěkých nejpěknější a nejkratší cestou dojíti.

Též od té doby ovoce národního přičinění o zvelebení ducha tak bylo ne-

smírně hojné, že by se meze tohoto pojednávání dalece překročily, kdyby požehnání těch bohatých vývodů vyčerpati se mělo. Jen pro utvrzení toho přehledu a odváženého určení epok uznává pojednatel za dobré jádro Hlasatele Českého blížeji rozložiti. Právě onen prvý r. 1806. vydaný díl Hlasatele obsahuje ve čtvero odděleních mnohé nejpodařenější původní i přeložené spisy. Za úvod dal p. vydavatel pojednání o lásce k vlasti, jenž v krátkosti historické vypsání osudu řeči české obsahuje, její přednosti a účinek na obecné dobré národu Českého řečnickou obratností rozvijí, a starověkosť svych klasických vypodobností v ochranu pojímá. Z původních spisů toho dílu jsou nejznamenitější: Kmet a vděčná dcera, idyly vedle nového způsobu, Kvido, poslední král jerusalémský od V. Nejedlého; žel nad smrtí milenky od J. Nejedlého; o vrších ohnivých a zemětřesení od J. Jungmana. Z překládanych spisů jsou znamenití: Luciánova rozmluva mezi Terpsyonem a Plutonem, mezi Diogenem a Alexandrem od Mik. Konáče r. 1507, jež dal J. Ziegler; z Cineronovy prvé knihy podivný sen od mistra D. z Veleslavína, jednoho z těch nejznamenitějších spisovatelů českých z XVI. stol.; téhož popsání života od J. Nejedlého; boj Horáciův a Kuraciův z prvé knihy Tita Livia; básně Popeovy, Luryánovy, Theokritovy přel. J. Nejedlý; Tymon z Lusgána a Lenka z Bürgra od Jos. Jungmanna; zlomek z čtvrtého zpěvu Klopfstokovy mesiády od Fr. Myslivečka a z Cornelia Nepota Milciades od † J. Rautenkrance a j.

* * *

Památce Puchmayerově věnován jest v Novinách (3. d. m. října 1820, zpráva z Prahy datována jest 2. d. m. října) následující, v ohledu nejednom zajímavý nekrolog.

Dne 29 září 1820. po deváté hodině večer ztratila vlast naše poklad a ozdobu národní literatury. — *Puchmayera není více!* — Tento duchaplný básník a náš nejdospělejší spisovatel naroz. l. 1769, 11. led. v Týně nad Vltavou; hned v útlém věku plamen božské poesie v sobě jevil, a dostav se do hlavního města a seznámiv se s křísiteli tehdáž pádem klesajícího jazyka českého s Dobrovským, Pelclem a s Tomsou, budil utuchlé časy lahodností písní svých. Zde jako bohoslov vydal prvý svazek sebraných básní, kteréžto sebrání poznenáhla zrostlo až na 5 svazků*); jeho krásné obrazy, jeho jadrnosť řeči a v odách smělý, vznešený let zvěční památku jeho, dokud Čechové stanou. Slovník, kterýž pod správou Dobrovského v Herrlovském knihkupectví vychází, jest práce jeho.**) Pro sedlský lid vydal knížku o polním hospodářství a o bylinářství v Čechách.***) Svou známosť slovanských nářečí, kteráž vlastně základ a pevnou všestrannou podporu v jazyku mateřském mu doplnila, užil mimo jiné v posledních časech života svého k tomu, že ruskou gramatiku podle Dobrovského velmi důkladně sepsal, kteráž císařovné ruské obětována nákladem národního musea letos vytištěna byla.†) Nedočkal vydání Rýmovníka, — Cikánské gramatiky — a vlastních básní, kteréž v rukopisu jménem „Fialky“ pozůstaly.††) Již přede dvěma lety stýskal sobě na churavosť, a aby zdraví svého přispěním znamenitých lékařův opět nabyl, odebral se srpna měs. 25. dne do Prahy, kdež ve všeobecné nemocnici, navštěvován od mnohých vlastenců, při nejmožnější pilnosti a vynasnažení doktorů, předce dokonal.“

V „*Čechoslavu*“ t. r. (str. 261.) věnuje také *Frant. Sláma*†††) Puchmayrovi vřelou upomínku:

Před dvaceti lety tedy byl náš v Pánu zesnulý Puchmayer z Tiše na kaplanství v Prachaticích povolán. Měliť Prachatičané tedy také to štěstí toho výborného muže více let nazývati — svým.

*) Jungmann Lit. VI. 278.
**) Druhý díl Dobrovského Slovníku L—Z (Jungmann Lit. VI. 155.)
***) Jungmann Liter. VI. 1494.
†) Jungmann Literat. VI. 45.
††) Jungmann Literat. VI. 178, 120 278.
†††) Sláma (nar. 1792., zemř. 1815.) byl tehdáž knězem v Prachaticích.

východním pobřeží moře kaspijského byla místa opevněna, jež by vojsku po zemi jdoucímu za oporu sloužila a odkud by spíže a náboje jemu se dodávaly. Za místa k tomu cíli vhodná uznal se mys Tjub-Kargan, záliv kaidak-ský a balkánský a při nich vystavěny tvrze Sv. Petr, Nový Alexandrovsk a Krásnovodsk. Místa ta byla ovšem později od Rusův opuštěna na dlouhá leta, ale třeba je míti za prvé kroky, jež Rusové, jaksi Římané východu, učinili, by si panství na východním břehu moře kaspijského zabezpečili a Chivy od západu chopiti se mohli*).

Po dvě leta strojil se Bekovič k výpravě dávaje spolu cesty do Chivy zkoumati, než r. 1717. přišly zprávy nepříznivé, že jsou cesty do Chivy pro nedostatek píce a vody neschůdny, a že chán chivský proti Rusům nepřátelské smýšlení chová a k válce velmi horlivě se strojí. Než Bekovič nenechal se těmito nepříznivými zprávami odstrašiti, nýbrž l. 1717. vyplul z Astrachanu k ústí Jaiku do města Gurjeva, odkud se vypravil s 3300 mužův a 6 děly, zásoby se vzaly na 3 měsíce, a 200 velbloudův a 300 koní, by je vezli. Kmeny Kyrgyzův a Turkmenův chovaly se neutralně chytře očekávajíce, jak výprava proti Chivě dopadne, by pak se přidaly ku straně mocnějšího vítěze.

Po osminedělním pochodu poušti podobnou planinou Uest-Urlem (mezi kaspijským a aralským jezerem) přitáhl Bekovič na břehy vyschlého jezera Barsa Kilma. U nynější studně Alan čtyři dni cesty od hranic chivských založil vojevůdce ten odvážlivý pevnou tvrz a popřál mužstvu odpočinku. Tato tvrz Bekovičova jest posud dobře zachována a k ní přirazily voje Lomakinovy r. 1873., jak jsme byli na počátku vypravování se zmínili.

Poselství, které odtud do Chivy vypraveno bylo, se nevracelo, neboť v Chivě se věci velice byly změnily. Onen chán, jenž byl s cárem se spolčil, byl vypuzen, a jiný Rusům nepřátelský seděl na trůně. Neváhaje dal posly Bekovičovy vsaditi do vězení a poslal své uchystané voje ruským vojům vstříc. Bekovič konečně octl se na levém břehu řeky Amu asi 140 verst od města Chivy. Vojsko své postavil zády k řece a po stranách chránil je hradbou vozovou. Po tři dni napadali jej Chivané, až konečně uznali, že nic nepořídí i počali vyjednávati. Nemohouce zvítěziti mocí vzali útočiště své ku lsti a zrádě. Když byl mír v ležení Bekovičově zavřen, pozval chán vůdce ruského a jeho voje do své země, by tam byli pohostinnu a od svých útrap se zotavili. Bekovič důvěřuje slovům chánovým vnikl dále do země až k městu Porsu (při řece Amu), kde dovolil, aby jeho voj na patero ležení se rozdělil, aby vojáci, jak Chivané předstírali, snadněji zásobami opatřeni býti mohli. Jedné noci byli všichni Rusové až do posledního muže pobiti, mezi prvými, jenž padli, byl Bekovič sám. Jak rusští dějepisci vypravují, byla prý mu kůže s těla stažena a na buben napjata, kterým se pak dobyté vítězství po Chivě

---

*) Záliv kaidak-ský jest výběžek Mrtvého Kultuku v sev. vých. části moře, při něm byla založena tvrz Novo-Alexandrovsk. Tato tvrz byla však opuštěna na vždy, při mysu Tjub-Karganu, kde bývala Sv. Petra tvrz, vystavěli Rusové nynější Alexandrovsk, na poloostrově Mangišlaku naproti ústí evropské řeky Tereku. Naproti kavkazskému městu Baku jest záliv balkanský a při něm leží posud městečko Krasnovodsk. (Krasno znamená v ruském jazyku červený. Vambéry jméno vykládá ve smyslu „sladké vody“.).

ohlašovalo. Mužstvo ostatní, které východně od kaspijského moře posádkami leželo, vrátilo se domů, když se bylo o záhubě svých krajanů dozvědělo.

Výprava úplně se byla nezdařila. Než ukázalo se, prvé že jest možný pochod i většího oddělení přes Uest-Urt; druhé že Chivané co do vojenské statečnosti s Rusy měřiti se nemohou, a třetí že nezdar výpravy padaje na vrub neobyčejné neprozřetelnosti vůdcovy za pouhou náhodu počítati se musí. Přípravy k válce perské odvrátily na to mysl cárovu od Chivy a bídná záhuba hrdinných vojínů ruských zůstala bez pomsty. Rok 1839. přivedl zaměry Ruska proti Chivě opět do proudu.

Ač po celou tuto dobu stoletou veškeré politické spojení mezi Ruskem a Chivou na dobro přestalo, nebyly přece obchody a cesty do Chivy úplně přerušeny, a někteří cestovatelé vnikli několikkrát až do města Chivy, čím se znalosť státu toho rozšířila. Když pak Turkmeni z Uest-Urtu r. 1767. přišli, by poddanství své Rusku nabízeli, byli bez pořízení propuštěni. Ministr věcí zahraničných podal totiž vládě memorandum, jímž rozhodně zrazuje jejich prosbám vyhověti.

Ve spise se praví: „Získání takových poddaných neposkytuje vládě žádného prospěchu, nýbrž ukládá jí povinnosť, aby je výživou opatřovala. Pro divokou, loupežnou povahu Turkmenů není možno nějaké obchodní spojení začíti, a jediný prostředek, aby se tyto hordy podmanily a dotčeného cíle se došlo, založení totiž opevněných kolonií na východě kaspijského moře, nelze pro nedostatek vody provésti.“ Dle těchto zásad se na dále i jednalo, veškeré spojení s Turkmeny se přerušilo. Pouze r. 1803., když některé kmeny na polouostrově Mangišlaku se za poddané cárovy prohlásily, byl vydán úkaz, jímž se kmen turkmenský Abdallah-a pod ochranu ruskou přijímá. Tím nabylo Rusko prvé území na východě moře kaspijského.

(Pokračování).

Hospodyně, kněžka domácího krbu.

(Volné črty dle různých pramenův a vlastního pozorování píše *Ant. J. Votruba.*)

(Dokončení I. části.)*)

6. Mysl a láska pro domácnosť.

Řádná hospodyně má pravou láskou přilnouti k domu svému; má co nejpečlivěji a nejraději plniti povinnosti, které jí domácnosti uloženy jsou, jakož i podnikati ráda práci, která v domácnosti nutna jest. Dívka, stavši se hospodyní, přijímá na sebe velikou povinnosť, velikou starosť. Svět, který mladé dívce do sud byl rájem, který byl jí blažeností a všeobecným dvořením; proměňuje se hospodyni ve svět krásný sice, ale starostný, pracný. Dívka maluje si příští svůj život jako hospodyně velmi ideálně, příliš krásnými a pestrými barvami, ale skutečnosť ukáže v krátkosti, že ideal jest daleko za skutečností. Proto stává se, že i hospodyně mladé žijí ještě dále, jako by byly v rodině otcovského domu, jako by byly u matky, a nikoli jako že jsou samostatné hospodyně, zůstavujíce starosť, péči i práci o celou domácnosť služkám, kuchařkám. Známe mnohé příklady, které dolíčily by slova tato, však netřeba jich vypisovati, neboť pouhý pohled kolem sebe poučí jednoho každého z nás zcela důkladně, zcela věrně! Protož nutno dívky naše vésti již záhy k tomu, by seznamo-

*) Pro obmezenosť místa nemohl se článek tento v ročníku XXVII. ukončiti. (Srovn. seš. 6., 7. a 8. z min. roku!). *R*

valy se nejen se slastmi, ale i starostmi, pracemi, povinnostmi hospodyň řádných; aby práce a starosti rodinné líčily se jim jako slasť a radosť pracovati pro své nejdražší, pro své nejmilejší.

Mysl pro domácnosť, slasti a strasti*) měla by u dívek našich již záhy vštěpována, pěstěna býti; dívkám našim měla by líčiti se již od mládí rodina jako nejzvnešenější cíl a úkol člověčenstva; ale neměla by se pro své budoucí povolání, někdy dosti těžké, vychovávati rozmazleně, nedokonale, přepjatě, nesprávně. Domácnosť i škola společně mají buditi v dívce mysl, lásku pro domácnosť; mají od mládí vésti dívku v tichou, klidnou, spořádanou, dokonalou domácnosť nejen všeobecným vzděláním, ale i zvláštním návodem pro domácnosť. Domácnosť i škola mají učiti dívku všem ctnostem, jakých žádá se na řádné hospodyni; obě mají dáti základ dívce pro příští povolání, pro její blaho, pro její radosť!! Proto dívka nabude vědomostí všeobecných, ale pravá hospodyně *míti bude důkladnou i podrobnou znalosť všech věcí i sebe nepatrnějších, ježto do oboru jejího hospodářství náleží.* Tím jest jedině s to, by v čas potřeby rozšafně čeledi rozkazovala i náležitě ji spravovala, nadvládajíc podřízeným svou zkušeností. Tím stane se v skutku ředitelkou své domácnosti, kterou býti má, chce-li právem slouti hospodyní.

Myšlénka, že prospěch rodiny zakládá se na tom, zřízena-li jest, jak říkáme, domácnosť na dobrých základech, na dobré domácnosti, povzbudí hospodyni ještě více, jakož i posilní ji, by *obětavosť, trpělivosť*, Bohem vštípené to vlastnosti něžnému srdci ženině, více v rodině a pro rodinu hospodyní konány byly. I roztouží se mysl hospodyně, šlechetné matky, by blaho milované rodiny její rozmnožovalo se, i kdyby sebe více práce, obětavosti, strasti a bolu vyžadovalo. Neboť jest mysl pro domácnosť, láska pro domácnosť jedna z nejkrásnějších ctností, ježto hospodyni ozdobují a šlechtí; domu a rodině blaho zjednávají. Vlastní dům budiž hospodyni nejmilejším příbytkem; tím jest povinna svému manželi, svým dětem a vlastnímu hospodářství.

Láska k domácnosti nevylučuje *přátelského obcování* ni *slušného pohostinství.* Pohostinnosť patřila u starých Slovanů ku zvláštní národní ctnosti. V dobách, kdy civilisace nebyla ještě tak pokročila, by pocestným hostince poskytly přístřeší a pokrmu, byl tento obyčej krásné pohostinnosti nutný, žádoucí a chvalitebný. Dnes jest pohostinnosť jen ctností společenskou, ale vždy zůstane vlídné pohostinství krásným znakem upřímného, sdílného srdce a povždy zůstane pohostinnosť jednou z předních národních i rodinných ctností národů slovanských vůbec, českého zvláště. Byť i nevítá dnes česká hospodyňka hosti své dle staroslovanského spůsobu *chlebem a solí*, vítá je dnes vlídným vzezřením, přívětivým úsměvem a srdečnými slovy.

Hospodyně jest *sobecká*, když uzavře rodinu svou, dům svůj všem hostím sebe bližším, sebe vzácnějším, pokrevním přátelům; hospodyně jest *necitelná*, když sestrám svým, třeba osamělým, starým rodičům a p. nepřeje své domácnosti. Velmi trefný byl článek ve staré čítance: „Výměnek!“ — Politovati jest i rodina, která nemůže býti šťastnou beze společnosti, kde vždy nastane dlouhá chvíle, zívání a mrzuté obličeje, když náhodou členové její jsou poukázáni jen sami na sebe.

Řádná hospodyně říditi se bude vždy pravou měrou, dle poměrů svých, a

*) Srovn.: „Rodina, její starosti a radosti.“ Ze švédského Bedř. Bremerové přelož. J. B. „Libuše“, matice zábavy a vědění. Ročn. 1. Čís. 4, 5. Roku 1872. — Co do jazyku jest překlad dosti chatrný!!

nezapomene, co Komenský praví ve svém spise „Janua“ 927.: „Čí tobě ještě není známá upřímnosť, domácky se neukazuj.“

Hospodyně slušnosti znalá, uvítá vždy hosta svého důstojně a řídíc se osobností jeho, připraví jemu příbytek útulný. Nic není spanilejšího nad domácnosť, v níž jest hleděti na ženu, ana žijíc uprostřed své rodiny, tiše i laskavě domu vládne obapolné svornosti i důvěrnosti hledíc tak, že manželé jednou duší ve dvou tělích jsou. Pročež budiž heslem každé nastávající hospodyně: Miluj domácnosť, ježto jest základem dobrého vychování dětí, pokojného i šťastného života i blahobytu.*)

Při tom má býti *opatrná*, by vše přehledla, o vše se postarala, všeho nejdříve si všímla, nastávajícím vadám vyhověla a naskytujících příležitostí ku zvelebení hospodářství svého použila.

Hospodyni potřebna jest při všem *ohroženosť* i *statečnosť*, aby při událých nehodách myslí neklesla a, v Boha důvěřujíc, s pokojnou myslí všeliké neštěstí snášela, kteréž by se v hospodářství stalo. Řádná hospodyně uchopí se náležitých prostředků napraviti škody, které se staly, vyhověti všelikým nesnázím a přispěti platnou pomocí.

Protož hospodyně buďtež pravými, upřímnými hospodyněmi, a rodiny i školy vychovávejte dívky v duchu, by z nich byly řádné hospodyně, by měly mysl i lásku pro domácnosť svou, neboť pravdiva jsou slova Rubešova;

Dívku blaží, svaté ctnosti
V tiché pěstiť domácnosti!!

7. Láska k vlasti.

Mezi Čechy domov můj! (Nár. hymna.)

Vrchol všech ctností, vrchol všech dobrých vlastností naší hospodyně jest a býti má láska k vlasti, láska k národu svému. *Láska k vlasti* je láska, která své rodné zemi, svému rodnému lidu všeho dobra přeje; vše dobré vyhledává, o rozkvět a blaho vlasti i národa se stará; dcery a syny vlasti a národu zdárně vychovává; zvyky, práva vlasti a národu hájí a zachovává; za to však zabraňuje, by se vlasti, národu zle vedlo; by zvyky, práva se zmenšovala, zlehčovala, kazila. I od zvířat učme se! Každý pták své hnízdo chválí; každý němý tvor zná, ctí, chrání své roditele; každý tvor váží si místa, na němž uzřel světlo světa; každý tvor dlí rád na místech, kde rodiče jeho bydleli, kde zažil mládí své, kde předkové jeho pochováni jsou. A člověk, nejvznešenější tvor, tento výkvět všeho tvorstva na zemi: ten často nezná matky rodné, ten často zapírá vlastního otce, vlastní matku; ten nehlásí se ku vlastní krvi, ku vlastním bratrům, sestrám svým!!

Zemi**), ve které jsme se zrodili a byli jsme vychováni, jmenujeme *vlasť.* Ve vlasti dostává každý obyvatel potřebné obživy; cvičí se v potřebných a užitečných uměních, vědách; dostává vzdělání a vychování; chrání a hájí se život a jmění jeho i dostává jiné potřeby, čímž se mu zachování života a zdraví i dosažení vznešeného jeho povolání usnadňuje. Každý bere tedy od vlasti své mnohá a veliká dobrodiní.

---

*) Viz: Epištoly k našim dívkám. Sepsal Ed. M. Valečka. 1866. Str. 70. 71.
**) Kniha ku čtení pro 2. tř. městských a venkovských škol v c. k. rak. zemích. V Praze. 1842.

Za to jest tedy každý povinen vděčností, láskou a oddaností. Tuto vděčnosť, lásku a oddanosť dohromady jmenujeme *lásku k vlasti* či *vlastenectví*.

Vlastenectví,*) účinlivá to láska k vlasti a národu svému, jeví se hlavně v obětovném podporování její zájmův a hájení její proti všelikým na ni činěným útokům S části jest tedy vlastenectví jenom obranné, chráníc právo své proti hrozícímu jemu umenšení a co takové jest prvou ctností občanskou, jest svatou povinností jednoho každého člověka. Jakmile však národ některý přejde k výbojnosti a nemaje dosti na vlastním právu usiluje právo jiného zkrátiti, nezasluhuje více taková jeho snaha jmena vlastenectví, nýbrž jest to *hrubé násilnictví*.

A co bude činiti, kdo vlasť svou miluje?

Kdo vlasť svou miluje, bude se ze všeho radovati, co vlasť zvelebuje; ale bude se nad nehodami a neštěstím vlasti rmoutiti; na všem, co vlasť potkává, bude srdečný podíl bráti. Dále bude jí upřímně přáti, co by jí k užitku a dobrému bylo; a snažiti se bude zabrániti, odstraniti, co by jí škodilo. Ale nejen slovem, ale i skutkem bude snažiti se podlé síly své a možnosti, by vlasť jeho zkvétala, zvelebovala se, by se jí dobře vedlo! Konečně bude všechny své povinnosti vlastenecké rád a mile, dobrovolně konati, jakož i za vlasť svou bude se modliti!

Jak staré příklady i největších a nejslavnějších mužů, žen a dcer všech věků, všech národů můžeme jmenovati, kteří láskou k vlasti vyznamenali se. Kdo neví, jak srdečný podíl bral prorok veliký Jeremiáš na nešťastném osudu vlasti své a hořekoval nad zkázou její v žalostných písních svých? A kdo nezná, jak největší dobrodinec světa, Spasitel pokolení celého, největší syn národu israelského, sám Kristus plakal nad Jerusalemem! Toť největší a nejslavnější příklad vlastenectví. Ježíš miloval svůj lid, miloval svou vlasť, miloval své soukmenovce!

A což máme říci o vlastenectví, o lásce k vlasti slavných Řekův a bojovných Římanů? Co říci máme o lásce k vlasti, k rodné půdě své hrdinných Karthagiňanů? Kdo nezná velikou lásku k vlasti, jíž skvěl se Hannibal? Jen třeba otevříti knihu národův a na každé stránce její skví se zdárný, hodný vlasti syn; na každé stránce historie všeobecné vyznamenává se žena, dcera vzácnou ctností: láskou k vlasti!! Ale dosti o národech cizích; dosti o národech nám vzdálených, za to rozevřeme dějiny národu svého, dějiny vlasti drahé a tu možná čísti mnohé důkazy, mnohé příklady, jak naši praotcové, naše pramáti ctili rodnou půdu svou, tu milou vlasť, tu zemi českou! I víme, že Záboj, slavný hrdina pláče nad zuboženou vlastí, neboť čteme: „Obzírá krajiny na vše strany; zamúti sě od krajin ote všech i zastena pláčem holubiným."

Opomiňme dnes lásku k vlasti velikých mužův a ukažme zde pouze na některé vynikající ženy národa svého! Již veliká *Libuše*, vznešený vzor ženský, sestupuje se stolce vladařského, by ponechala žezlo vlády manželi svému Přemyslovi („volte muža mezu sebú rovna . děvčie ruka na vy ku vládě slaba") a to, by vlasť zkvétala, by vlasti dobře se vedlo. A kdo vyčte vlastenecké ženy, kdo vyčte jen pouhá jména vlasteneckých žen z dob křesťanských? Dojímají nás **) hluboce ženy, jež Husa veřejně i v kruhu rodinném se ujímaly, přesvědčeny jsouce o jeho nevině,

*) Viz „Naučný slovník."
**) V. Lužická: Žena ve svém povolání, str. 11.

jako *Anna z Frimburka*, paní ducha výtečného, *Anna z Mochova* z Ústí Sezimova, která pohostinně přijala Husa do své rodiny. Povždy nám bude *Johanna z Rožmitála*, manželka krále Jiřího z Poděbrad, vzorem manželky, matky a vlastenky, která v rodině blahodárně působíc, nepřestává býti ženou hrdinnou a obětavou, kdy vlasť a národ velí k činům. Z pozdější doby tane nám na mysli *Eva Popelovna z Lobkovic*, česká to Antigona, dcera nejušlechtilejší, žena vysoce vzdělaná; jakož i *Polyxena z Lobkovic*, dcera Vratislava z Pernštýna a matka slavného Václava Eusebia z Lobkovic. Přejdeme-li v dobu nového vzkříšení národu svého, jmenovati zde můžeme vlastenku nad jiné vynikající a to *Bohuslavu Rajskou*, manželku slavného pěvce našeho Fr. L. Čelakovského.

Naše ženy, naše dívky měly by se učiti dnes lásce k vlasti, lásce k národu nejen z historie naší, ale i od žen a dcer pobratimského národu polského, jehož ženy a dcery přehlušily citem lásky k vlasti cit k rodině, obětovaly rodinné blaho svému národu, ač neprospěly, bohužel! tou měrou, jakou si byly přály.

Druhdy spojoval český život rodinný v sobě pospolitosť, zábavu, veselé hry a byl jaksi útulkem posvátných staročeských zvykův, obyčejův a slavnostních obřadů. Bohužel, že dobrý, český tento zvyk mizí z rodin našich! Matky, ženy, dcery české vychovány byvše na základě mluvy cizí, spůsobem a směrem nečeským, odnárodňují se; vyhledávají vzdělanosť a noblesu v cizích zvycích, mravech, ba stydí se i za svou řeč!! Ač vlasť jest její česká, necítí se býti Češkou! Ač matka, otec Čech, kouká dcera jich po cizině! A přece pěje o dívkách našich Rubeš (Člověk malá pohádka. Str. 226.) takto:

„Proč se ale jenom z tváří — lilie a růže září? — Co tím příroda zas chtěla? — By je bylo hnedle zříť, — by se *Češka nestyděla Češkou být*: — proto mají tváře hezké — barvy naše, barvy české“. —

Zde jest prvá a svatá povinnosť všech vlastimilů vychovávati! Zde u dívek našich, u dcer našich má se buditi hrdosť národní; u dívek našich budiž počátek učiněn, aby každá dívka sobě s hrdostí řekla: „Já jsem Češka“! Vychování dívek našich budiž duchem národním, duchem vlasteneckým; pak rodiny naše budou a zůstanou vždy národní, vlastenecké; pak dcery, synové budou praví ctitelé a ochrancové krásné mluvy mateřské, praví a věrní zastanci vlasti rodné.

Nebo kým ssaje do sebe dítě již od nejútlejšího mládí cit a lásku k řeči své?

Kým vštěpuje se v nejútlejším mládí v mysl a srdce nejšlechetnější, nejvyšší ctnosť každého člověka ku vlastní řečí, ku své vlasti, ku svému národu? Matka jest prvá a nejhlavnější vychovatelka řeči, proto jmenuje se řeč každému vlastní, přirozená „mateřská řeč,“ ač se říká „otcovský dům,“ kde zrozeni jsme.

Vždyť prvá slova dítěte jsou a býti musí v řeči matky milé; vždyť oko úsměv, pohled matčin mluví k srdci, k duši dítěte; vždyť matka učí dítko své jmenovati sladké slovo „táta“, „máma“, „pánbíček“ v milé své mateřštině. A kdo nezaplesá, které srdce nerozradostní se, když dítě v mateřštině začne štěbetati, když začne mluviti!

Budeme-li míti vlastenecké dívky, budeme míti vlastenecké ženy, vlastenecké hospodyně; pak blaho vlasti zkvetne a skvíti se bude v nejlepší a nejdokonalejší kráse. Protož vychovávejme dcery své, dívky své v duchu upřímného a vzorného

vlastenectví, veďme je ku pravé šlechetné ctnosti, která zdobí každého člověka, každého vzdělance, totiž: *Láska k vlasti.*

Jest si přáti,*) by každou i tu nejnepatrnější činnosť lidskou provázela myšlénka na vlasť a národ. Je-li jaká láska přirozená a moudrá, jest to láska k vlasti! Což nejsem-li vlasti své zavázán za to, čím jsem? — Nevyvinul se můj duševní život a veškerá lidská i občanská ctnosť moje mocí zákonů, zařízení a duševních požitků vlasti mé? Nejsou li to činy slavných předků, které bytosť mou povznášely a vlévaly v duši mou individuelní život a duševní sílu svou? . Skutečně, láska a vděčnosť k rodičům není větší povinnosti lásky a vděčnosti k vlasti. Není nikoho na světě, ať muž ať žena, ať vznešeného ať nízkého rodu, který by nebyl povinen dle sil svých splatiti posvátný ten dluh. A to právě jest význam státu měšťansky vzdělaného, že každý v něm přispěje hřivnou svou, tak že slouží zároveň i jednotlivci i všeobecnosti.

Jako tvoří dešťové kapky potok, který vlévá vody své do řeky a které na potom byť i bezejmenné mají účastenství v proudění a blahodárném účinku její; tak i veďiž nás jednoho každého „láska k vlasti,“ by každý v oboru svém působil dle sil svých ku svému i společnému blahu všech nás v milé vlasti naší. Pak vyplní se slovo Jablonského: „A vlasti naší vzejde opět sláva, kterou se skvěli naši předkové“ !**)

* *
*

Uvedli a objasnili jsme, jak bylo možná, vlastnosti hospodyně, kterými se má honositi, skvíti; udali jsme nejdůležitější ctnosti hospodyně, jakých přejeme rodinám všem, vlasti, milému národu svému; neboť budou-li zdobiti vlastnosti námi uvedené naše hospodyně, naše ženy, naše dívky; pak bude jistě každá plniti věrně a svědomitě šlechetné své povolání v každém ohledu, v každém případu, v každé době. Jsouť naše vlastnosti svrchu uvedené poněkud jiné nežli žádá si Rubeš ve své básni nadepsané „Jindy a nyní“ (str. 36.), když dí: „Jindy, chtěla-li se dívka vdáti, — musela se vykázati, — že má pěkně v jedné řadě — všech sedm P pohromadě: — Musela býť pracovitá, — pěkná, pokorná, pak pečlivá, — pobožná a poctivá, — potom tuším ještě peněžitá;“ ale v celku shodujeme se, ač nezačíná každá naše ctnosť, kterou vyžadujeme na řádné hospodince české s „p“. Doufáme, že školy naše, že doba naše vychovávati bude dívky naše v duchu námi naznačeném; v duchu, by z dívek staly se řádné a dovedné „kněžky domácího krbu.“ Vždyť dům, v němž bude vládnouti hospodyně řádná, všemi těmi vlastnostmi uvedenými zdobená, dům tento bude zkvétati; v něm bude sídliti pokoj a spokojenosť; v něm uhostí se pravé štěstí pozemské; dům ten bude kruhem blažených, šťastných členů celé rodiny; v něm bude panovati pravá, nelíčená láska rodinná, jakož i v domě tom sídliti bude požehnání boží.

Velmi krásně líčí „kniha přísloví“ (K. 31. v. 10.—31)***) ženu řádnou, ženu moudrou, ženu statečnou, když dí: „Ženu statečnou kdo nalezne? (Jako zboží) dalekého a z posledních končin země přivezeného jest cena její. — Dověřuje se v ní srdce muže jejího a kořisti nemá nédostatku. — Odplatí jemu dobrým a ne

*) Libuše, matice zábavy a vědění. „Rodina, její starosti a radosti.“ Ze švédsk. Bedř. Bremerové přeložila J. B. Ročník 1 1872. Číslo 4. 5.

**) Se zápalem psaný článek: „Vlastenectví“ viz ve Valečkových Epišt. str. 92.

***) Biblí česká J. A. Frencla. Tam najdeš některá vysvětlení, budeš-li jich potřebovati!!

zlým po všecky dny života svého. — Hledá vlny a lnu, a dělá dle umění rukou svých. — Podobna jest lodi kupecké, zdaleka přivážející pokrm svůj, — A v noci vstávajíc, dává kořisť domácím svým a pokrmy děvám svým. — Shlédla pole a koupí je: z výdělku rukou svých štěpuje vinici. — Přepasuje silou bedra svá, a posilňuje ramena svého. — (Anať) zkouší a vidí, že dobré jest zaměstnání její: (protož) nehasne ni v noci svíce její. — Rukou svou vztahuje k silným věcem a prsty její drží vřeteno. — Ruku svou otevírá nuznému a dlaně své vztahuje k chudému. — Nebojí se za dům svůj před zimou sněžnou: nebo všickni domácí její zobláčeni jsou rouchem dvojnásobným. — Přikryvadla dělá sobě: kment a šarlat jest oděv její. — Slovutný jest v branách muž její, když sedá s radními země. — Plátno drahé dělá a prodává je, a pásy prodává Chananejskému. — Síla a krása jest oděv její a smáti se bude v den poslední. — Ústa svá otevírá moudrosti a zákon milostivosti jest na jazyku jejím. — Spatřuje stezky domu svého a chleba zahálčivě nejí. — Povstávají synové její a za nejblahoslavenější ji vyhlašují: muž její též ji chválí (říkaje): „Mnohé dcery shromáždili bohatství, tys pak převýšila všecky." — Oklamatelná jest milosť a marná jest krása: žena, která se bojí Hospodina, tať chválena bude! — Dejtež jí z užitku rukou jejich a nechať ji chválí v branách skutkové její.

Učitelky naše hlavně, jakož i učitelé vůbec povoláni jsou, připravovati blaho rodin, zakládati pokoj v domě; vštěpovati ctnosti v srdce mládeže, hlavně v útlá srdce dívek našich, budoucích to hospodyň, a tak co nejlépe strojiti, zabezpečovati, rozněcovati, zvelebovati blaho a zdar národa celého, vlasti drahé!!

Tak krásný, tak vznešený jest úkol učitelek!*) Kéž i slova tato prostá sice, ale upřímná a srdečná obrátí mysl a srdce všech učících i k této tak důležité a pilné stránce pro dívky naše — pak řádky tyto dosáhly účelu svého a dosti odměněny budou!!**)

O supinum.***)

Vyňatek z česko-německého slovníku zvláště grammaticko-fraseologického od prof. *Frant. Kotta.*

Supin-um, a, n., lat., z řec. *ὕπτιος, dostižný spůsob*, jest tvar substantivní (Bž. 167.) rovněž tak, jako infinitiv, *odtažité jméno*, které se od kmenů časoslovných příponou *-t* (*-tъ*) odvozuje. Jest to vlastně *akkus.* a povaha jeho jakožto substantiva tím na jevo se staví, že se při supinech sloves přechodných místo akkusativu ge-

*) Pěkný doklad viz: Valečkovy Epištoly k našim dívkám na str. 72. sq.

**) Po ukončení řádků těchto obdržel jsem darem velmi krásně a upřímně psaný spísek od svého býv. žáka J. Veselého: „Dívka její vychování a určení!" Odkazuji na velmi lichotivé, ale spravedlivé posudky v jiných listech, hlavně však v listech těchto!!

***) Článek ten podáváme p. t. ctěným čtenářům svým k vůli jeho historické důležitosti a zajímavosti. Aby p. t. čtenářové naši porozuměli skratkám a číslům v závorkách uvedeným, dáváme na vědomosť, že znamená Brt. = Bartoš, Bž. = Blažek, Gb. = Gebauer, Ht. = Hattala, Jír. = Jireček, Km. = Komenský (časopis), Mkl. = Miklosić, Mtc. = Časopis Matice mor., Mus. = Musejník, Sch. = Schleicher, SN. = Slovník Naučný, Šf. — Šafařík P., Zk. = Zikmund. Číslem udává se pak stránka spisu spisovateli jmenovanými uveřejněného. *Red.*

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXIII. 1882. Svazek V.

41. Hospodyně, kněžka domácího krbu. Dle různých pramenův a vlastního pozorování píše *Ant. J. Votruba.* O důležitosti a cíli domácího hospodářství. Vlastnosti řádné hospodyně. V Praze 1882. Cyr. Method. knihtisk. Octav. str. 69. Cena 30 kr. Úprava velmi čista.

Pan spisovatel již po několik let učí národnímu hospodářství na kursu industrialním při c. k. ústavě učitelek v Praze, měl tudy povinnost o úloze hospodyně v domácnosti nejen čísti ale i přemýšleti, což také velmi pilně činil. Jmenovaný spis jest jaksi ovocem této práce. V předmluvě mluví se o úloze dívky a ženy v rodině, státu a národu, a klade se hlavní váha její do domácnosti, protož v úvodě jednáno o důležitosti a cíli domácího hospodářství a uvedeny vlastnosti řádné hospodyně: 1. pořádkumilovnost, 2. čistotnost, 3. spořivost, 4. pracovitost, 5 pobožnost pod heslem: „modli se a pracuj!" 6. mysl a láska pro domácnost, 7. láska k vlasti. Na str. 54. spisovatel praví: „Nedovedu si mysliti dívku, ženu bez oné nadzemské ctnosti (totiž pobožnosti); nemohu si mysliti ženské pokolení,

které ač od přírody nadáno citem, jemností, jest bez víry, bez Boha, bez náboženství. Žena bez náboženství podobá se květině bez vůně! Hnusí se věru slyšeti výrok ženin: „jsem bez náboženství," vzpírá se tomu i cit muže atheisty, když slyší výrok ženy, která chce se počítati mezi intelligenci, mezi vzdělané dámy, mezi vzdělance vůbec, když ve společnosti pravila veřejně: „Byla jsem v kostele, poněvadž mi tam psík veběhnul!" Ač pravdivá, přece odvážná ba na prosto neženská a ošklivá to slova!" Uvedl jsem místo toto, abych naznačil, jak p. spisovatel rozhodně hájí přesvědčení, že matka sama má býti zbožnou, aby opět ke zbožnosti vedla dítě své. — Veškerým spisem vane šlechetný, pro dobro a krásu nadšený ton, není zajisté jakýmsi suchopárným vyčítáním prací domácích, jež připadají ženě za úkol, nýbrž hledí se v něm ukázati, že své blaho, své štěstí, svou vznešenou úlohu má žena hledati u krbu domácího, a že toho všeho tam také najíti může. Hodí se zajisté tento spis na stůl vzdělané dívky a moudré ženy a doporučujeme jej přízni obecenstva co nejvřeleji. Prof. *Jos. Kyselka.*

Literatura a umění.

Staročeská bibliotéka. M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní. Vydal J. V. Rozum. Nové nezměněné vydání. Sešit 2. Cena 10 kr. Nakladatelé: Knihosklad Rohlíček & Sievers v Praze. Bibliotéka tato schválena jest vys. c. k. ministerstvem kultu a vyučování vynesením daným 26. října 1855. čís. 14.502 pro studující mládež středních škol.

Nového vydání velezajímavé, četnými rytinami ozdobené *česko-movavské kroniky* od Karla Vlad. Zappa a Jana Kořána vyšel sešit 19. a 20. á 50 kr. Nakladatel: J. L. Kober v Praze.

Stručný všeobecný slovník věcný. (Malý slovník naučný). Red. Jakub Malý, mimoř. člen král. české společnosti nauk. Dílu VII. sešit 2. a 3. Cena à 36 kr. Téhož slovníku druhého laciného vydání vyšel sešit 77—81. à 24 kr. Tentýž nakladatel.

Ústřední knihovna. Redaktor František Zákrejs. Knihovny této vyšel sešit 1., 2., 3., 4. a 5. à 10 kr. Tentýž nakl. Doporučujeme lacinou knihovnu tuto co nejhojněji.

Matice lidu, nejlacinější poučné i zábavné četby pro lid vyšlo ročn. XV. čís. 4. obsahující: *Rusové doma,* díl II. Obraz národopisný seps. J. Mackenzie Wallaoe, přeložil dle 3. vydání angl. originalu J. Váňa. Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

Bibliotéka hsopodářská. Kniha pro každého rolníka a hospodáře. Sbírka vědomostí hospodářských. Sešit 5. a 6. po 25 kr. obsahuje *příruční knihu hospodářství.* Napsal Josef Dumek. II. vydání. Nakladatel Vlad. Žákovský v Olomouci.

Praktická škola na housle pro začátečníky se zvláštním zřetelem ku cvičení sborovému. Na základě své methody sestavil Román Nejedlý, učitel na chlapeckých školách a ředitel zpěváckého spolku „Vlastimil" v Litomyšli. Díl II. Čtvrté vydání. Diplom z výstavy školské v Písku 1877. Nákladem knihkupectví M. Knappa v Karlíně. Cena 80 kr.

Výbor duett pro dvoje housle. Ku docílení jistoty v tónu a zvláště v taktu. Co pokračování ku své praktické škole i co doplněk k jiným školám sestavil Román Nejedlý. Sešit V. Cena 60 kr. Tentýž nakladatel.

Nauka o polním hospodářství. Ku potřebě chovanců ústavů učitelských jakož i žáků nižších i pokračovacích škol hospodářských upravil Rudolf Treybal, supl. prof. c. k. paedagogia v Jičíně. Díl II. (Dokončení.) Se 102 vyobrazeními. Nákladem Jana Paška, knihkupce v Jičíně.

Zajímavého, poučného a pěknou úpravou vynikajícího dila: *illustrované dějiny všeobecné literatury,* sepsal V. Petrů, ředitel realného gymnasia v Pelhřimově vyšel nákladem knihkupectví V. Steinhausera v Plzni sešit 20. Cena 45 kr.

Tiskem a nákladem Rohlíčka a Sieverse v Praze.